

MINISTERIE VAN ONDERWIJS

NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG

MEDEDELINGEN 21

LEUVENSEPLEIN 4 (Bus 19) - 1000 BRUSSEL - TEL. 218 45 27

Wetenschappelijk Comité

Voorzitter

**L. Tobback, Minister van Binnenlandse Zaken, van de
Modernisering van de Openbare Diensten en van de
Nationale Wetenschappelijke en
Culturele Instellingen**

Ondervoorzitters

F. Balace, F. Erauw

Leden

**H. Balthazar, M. Bassleer, J.L. Charles, H. Corijn,
L. De Vos, J. Gotovitch, J. Jacob, V. Janssens,
E. Lamberts, J. Lory, G. Michotte, P. Muls, E. Persoons,
J. Pilate, L. Radoux, C. Segers, J. Stengers,
L. Van Brussel, J.L. Vellut, E. Witte**

Redactiesecretaris

D. Martin

MINISTERIE VAN ONDERWIJS
MINISTERE DE L'EDUCATION NATIONALE

M E D E D E L I N G E N NR. 21 - 1991

NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG
BRUSSEL

Tel. 02/218.45.27 / Fax : 02/223.08.21

ISSN 9772-1196

INHOUDSTAFEL

TEN GELEIDE

AKTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

A. WETENSCHAPPELIJK COMITE - BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND - SEMINARIES

1. Wetenschappelijk Comité	7
2. Personeel	7
3. Betrekkingen met het buitenland	7
4. Seminars	12
5. Tentoonstellingen	19
6. Het Centrum verleende zijn medewerking	19

B. ARCHIEVEN - VERZAMELINGEN

1. Archieven	21
2. Fototheek	27
3. Fonotheek	30
4. Kaarten	31
5. Knipsels	32

C. PUBLIKATIES EN VOORDRACHTEN

1. Publikaties van het Centrum	33
2. Publikaties, voordrachten en mediaoptredens van het Wetenschappe- lijk personeel	34

KRONIEK

- De Inlichtings- en Actiediensten	38
- Ooggetuigenverslagen over de nazi-kampen	39
- Het Centrum automatiseert	43

LEKTUURNOTITIES

GIFTEN

EDITO

Na de vele activiteiten van het Centrum in 1990 (colloquium "België 1940"; studiedag over het universitair onderzoek en onderwijs ; studiedag over de Gaulle, België en "La France Libre") kon men wellicht vermoeden dat er een terplaats rust zou in acht genomen worden.

Deze *Mededelingen* zijn het bewijs van het tegendeel. De seminaries werden voortgezet, nieuwe *Inventarissen* zijn verschenen. Als u dit leest, zijn de *Bijdragen-Cahiers* 14 reeds uitgekomen en de studiedag over het "*Nacht und Nebel*"-decreet achter de rug.

Het colloquium van 1992 over de Verplichte Tewerkstelling en de Belgisch-Hongaarse ontmoeting over "Twee kleine landen in de Koude Oorlog" worden volop voorbereid.

Wij mogen ons echter niet ontveinzen dat de steeds groeiende kredieten en programma's die voortaan afhangen van de gemeenschappen, de nationale wetenschappelijke instellingen voor een uitdaging stellen. Het antwoord op die uitdaging is : vastbesloten de weg van de modernisering op gaan. Modernisering van de methoden, modernisering van de onderzoeksmiddelen ter beschikking gesteld van het publiek. Deze droom die wij reeds lang koesterden, is plots mogelijk geworden door de tussenkomst van de Nationale Loterij. In het kader van de kredieten voor buitengewone uitrusting van de wetenschappelijke Instellingen van de Staat, werd de gegrondheid van de aanvraag van het Centrum erkend met de toekenning van een toelage die toeliet over te gaan tot een eerste fase van de informatisering. Zoals trouwens in detail in deze *Mededelingen* beschreven, is onze bibliotheek voortaan raadpleegbaar met het VUBIS-systeem; de toegang tot het geheel van onze verzamelingen via dit doeltreffend middel is in voorbereiding. Ik wil nog onderlijnen dat voorbereiding, uitwerking en concrete uitvoering van de hele operatie op eigen krachten gebeurde.

Wij zijn dit jaar ook begonnen met een verjongingskuur van ons wat gedateerd rakend formeel imago. De *Inventarissen* en *Catalogi* (straks ook de *Mededelingen*) kregen een nieuw en meer duurzaam kleedje. Onze eigen uitgaven kunnen nu gemakkelijk hun plaats vinden in de boekhandel.

De informatisering laat ook een vlotte verwezenlijking toe van interne werkinstrumenten. Verder denken wij al aan geïnformatiseerde technieken voor onmiddellijke raadpleging en reproductie van foto's, aan de geautomatiseerde opzoeking van precieze thema's in het geheel van onze documentatie enz.

Van het patrimonium dat honderden individuele en institutionele schenkers ons hebben toevertrouwd, willen wij meer dan ooit een levend, actief en nuttig erfgoed maken dat het begrijpen van een essentiële periode van onze geschiedenis mogelijk maakt.

José Gotovitch
Wnd. Directeur

A K T I V I T E I T E N V A N H E T C E N T R U M

A. WETENSCHAPPELIJK COMITE - BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND - SEMINARIES - MEDEWERKING

1. Wetenschappelijk Comité

Het wetenschappelijk Comité vergaderde op 27 februari 1991. De wnd. directeur ontvouwde er de plannen voor de komende jaren. Eerst en vooral zal de informatisie van het Centrum op kruissnelheid komen. Daarnaast staan een studiedag over *Nacht und Nebel*, een colloquium over de verplichte Tewerkstelling en het grote internationale colloquium "Twee kleine landen in de koude oorlog" i.s.m. onze Hongaarse zusterinstelling, op het getouw.

Tenslotte zal om de activiteiten van het Centrum te ondersteunen een v.z.w. "De Vrienden van het Centrum" worden opgericht.

Naast het Comité vergaderde het Bureau een vijftal maal i.v.m. de voorbereiding van de Comité-werkzaamheden en i.v.m. aangelegenheden van dagelijks bestuur.

D.M.

2. Personeel

Sinds november 1990 kwam G. Van Den Berghe, dr. in de moraalwetenschappen, ons vervoegen. Hij werd voor de duur van twee jaar gedetacheerd en zijn opdracht bestaat in de eerste plaats uit het opstellen van een gecommentarieerde bibliografie van de ooggetuigenverslagen geschreven door Belgen over de nazi-kampen. Verder werkt hij in opdracht van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis aan de wetenschappelijke editie van zo'n ooggetuigenverslag over Flossenbürg.

Het Centrum telt ook twee nieuwe eerstaanwezend assistenten : de HH. A. Dantoing en D. Martin.

De gewetensbezwaarden Etienne Josse en Peter Langens die het Centrum goede diensten hebben bewezen, kwamen anderzijds aan het einde van hun termijn.

D.M.

3. Betrekkingen met het buitenland

Symposium The Silenced Past. On the Nature of historical Taboos

Op 15 en 16 november 1990 greep in Rotterdam een bijeenkomst plaats van historici, wijgeren en sociologen gewijd aan *Het verzwegen verleden*.

Over de aard van historische taboes. Nederlandse, Duitse, Franse en Vlaamse wetenschappers namen aan deze bijeenkomst deel, georganiseerd door het Goethe Instituut Rotterdam en het Studium generale van de Erasmus-universiteit Rotterdam, in samenwerking met het Institut Français in Den Haag.

In de voormiddagen werden algemene uiteenzettingen gehouden over de aard van het historisch taboe, wijsgerig bekeken (Dr. Antoon van den Braembussche, Erasmus-universiteit), antropologisch bekeken (Dr. Anton Blok, Universiteit Amsterdam) en verder op nationaal vlak in de geschiedschrijving bekeken per land door Prof. Dr. Hans Mommsen (Ruhr-Universität) voor Duitsland, Prof. Dr. Marc Ferro (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris) voor Frankrijk, Prof. Dr. Herman von der Dunk (Rijksuniversiteit Utrecht) voor Nederland en Prof. Dr. Jan Art (Rijksuniversiteit Gent) voor België. De uiteenzettingen waren interessant, met leuke anecdotes verweven, maar hielden zich toch wat op de vlakte door mee te delen wat er al dan niet reeds bestudeerd was; maar tot een diepgaand onderzoek kwam het niet. Dat vaderlandsliefde en politieke herinterpretaties bepalend kunnen zijn voor onderzoeksrichtingen is wel algemeen gekend.

De namiddagen werden besteed aan *Workshops*. Ondergetekende nam op donderdag deel aan de werkvergadering over *Views on the Occupation in Belgium and the Netherlands; Perceptions of Right and Wrong during World War II*, met inleidingen door Drs. Bruno De Wever (RUG), Dr. Gerhard Hirschfeld (Bibliothek für Zeitgeschichte, Stuttgart) en Dr. Frank van Vree (Universiteit Amsterdam) en geleid door Dr. N.K.C.A. In 't Veld (RIOD). Bruno De Wever had een enquête naar mogelijke taboes verricht onder zijn vakgenoten, waaruit dan zou moeten blijken dat geen enkele historicus in Vlaanderen vindt dat hij last heeft van taboes, maar wel de anderen. Uit de nu en dan geanimeerde discussie bleek dat het begrip goed en fout wat betreft de collaboratie in grote mate bepaald wordt door het wedervaren van de joodse medeburgers tijdens de bezetting. Wat specifiek Vlaanderen betreft, leek de Vlaamsnationale collaboratie op meer begrip te mogen rekenen, omwille van de ontvoogdingsstrijd in Vlaanderen, dan de Nederlandse collaboratie.

Vrijdagnamiddag nam ondergetekende deel aan de werkvergadering over : *France : collaboration during World War II*. Prof. Dr. Yves Durand (Université d'Orléans) gaf een boeiende uiteenzetting over de overname van het begrip verzet door omzeggens de hele Franse maatschappij, enkele marginalen daargelaten. Dergelijke visie paste in het ideaalbeeld van een Frankrijk dat zich volledig en zonder aarzelen tegen de bezetter kantte. Een mooie fictie uiteraard, die door Yves Durand goed in de diverse tijdspannen geschetst werd. Hij ontkwam echter niet aan de verleiding het Vichy-verschijnsel als duidelijk "kwaad" aan te tonen. Jammer genoeg kon de discussie - de zitting werd geleid door N.K.C.A. In 't Veld - die beloftevol inzette, niet tot een einde gebracht worden. Prof. Durand mocht zijn trein niet missen.

Vooraf de Workshops waren interessant, telkens bijgewoond door een twintigtal belangstellenden, wat de discussie zeer vergemakkelijkte. Daarbij kwam dat, alhoewel de officiële voertaal Engels was, in de Workshops degelijk Nederlands en, wat Frankrijk betreft, Frans kon gesproken worden.

Het lijkt ondergetekende zeer artificieel een dergelijk interessant symposium te organiseren in het Engels, als geen enkele deelnemer het Engels als *native language* beheerste.

W.M.

Symposium "De Georganiseerde Chaos" (Amsterdam, 22-24 mei 1991)

Na een eerste vergadering te Berlijn in de herfst van 1989 (zie *Mededelingen* nr. 20) werd een internationaal colloquium te Amsterdam gehouden waarbij de aard van de Duitse bezettingspolitiek in vergelijkend opzicht werd onderzocht. Georganiseerd door het *Zentralinstitut für sozialwissenschaftliche Forschung* van de *Freie Universität Berlin* i.s.m. het Nederlandse Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) lokte deze bijeenkomst vooraanstaande historici zoals H. Mommsen, E. Jäckel, F. Bédarida en R. Hilberg.

Tijdens de eerste "Duitse-getinte" dag werd het wezen van de nationaal-socialistische bezettingspolitiek geanalyseerd. Zo werd o.m. de vraag gesteld naar de precieze betekenis van de institutionele chaos der rivaliserende sociale en politieke organisaties voor Hitlers machtsuitoefening evenals naar het ontstaan (raciaal dan wel economisch geïnspireerd) van de bezettingspolitiek als verklaring voor de verschillende bezettingsvormen.

Tijdens de tweede dag werd er meer ruimte gelaten voor de verhouding tussen de bezettingsadministratie enerzijds en de lokale machtscentra anderzijds; hierbij kwamen achtereenvolgens West-Europa, Scandinavië, Oost-Europa en de Balkan aan bod. Op de laatste dag werden tenslotte diverse aspecten van de bezettingsproblematiek comparatief belicht: aldus werden de financiële en economische controle, de bestrijding van de weerstand evenals de jodenvervolgung onder de loupe genomen. Tijdens de afsluitende discussie werd nog gepleit voor een plechtige verklaring vanwege de wetenschappelijke wereld inzake de openheid van de archieven over het nazi-tijdperk.

Om het vergelijkend onderzoek - dat in deze materie nog in de kinderschoenen staat - te stimuleren zal in 1993 een gelijkaardige bijeenkomst georganiseerd worden en zou tegen 1995 per land een overzicht van de status questionis en van het bronnenbestand moeten worden opgemaakt.

G. P.

Barbarossa. The USSR, Germany and the War (21-23 juni 1991)

Onder deze titel werd in de landelijke omgeving van de vroegere industriestad Leeds door het *Institute for International Studies*, van de University of Leeds, in samenwerking met het British National Committee for the Second World War, op initiatief van Prof. David N. Dilks een colloquium georganiseerd naar aanleiding van de vijftigste verjaardag van de Duitse aanval op de Sovjetunie.

Een veertigtal deelnemers (vooral Britten, Duitsers en Russen, twee Israëli's, een Amerikaan, een Sloveen, een Hongaar en ondergetekende

konden er in een prettige omgeving en atmosfeer van gedachten wisselen over de achttien referaten (waarvan de volledige teksten of de korte inhouden voorafgaandelijk waren overhandigd) gewijd aan de diverse problemen gerezen bij dit nieuwe oorlogsterrein. Veel aandacht ging naar de diplomatieke en politieke bedoelingen en bijbedoelingen van de oorlogvoerende partijen, waarbij de vraag naar de kennis van de tegenstrever nogal centraal stond. Inlichtingsdiensten (met ook "Enigma") kwamen uitvoerig aan bod; bij de Britse deelnemers waren veel ex-intelligence-mensen aanwezig, met o.m. Prof. Sir Harry Hinsley, Sir Fitzroy Maclean, Sir Frank Roberts en Sir Peter Tennant.

Twee wat men eerder getuigenis-referaten moet noemen, werden gebracht door Prof. Dov Levin (Israël) en Luitenant-generaal Stepan Mikoyan. Eerstgenoemde had het over het lot van de Joden in Litauen voor en na de aanval van de Duitsers. Hijzelf vocht als partisaan in Litauen. Mikoyan had het over de familieherinneringen van zijn vader, vice-premier en lid van het Politbureau tijdens de oorlog. Hij kon ondermeer vertellen - wat reeds in de Stalin-biografie vermeld werd door Dimitri Volkogonov op basis van Mikoyans in 1988 gepubliceerde Mémoires - dat Stalin einde juni 1941 volledig van de kaart was en slechts onder bijna fysieke druk van Molotov, Malenkov, Vorochilov, Beria en Mikoyan zelf, allen leden van het Politbureau, de leiding aanvaardde van het toen opgerichte Staatscomité voor de Defensie.

De vraag naar de kostprijs aan mensenlevens kwam eveneens aan de orde, waarbij de Duitse "ideologische" oorlogsvoering als hoofdverantwoordelijke voor de moordpartijen werd aangeduid (Klaus-J. Müller, Jürgen Förster). Prof. J. Erickson trachtte een balans op te maken van de Sovjetverliezen, terwijl tevens de vraag behandeld werd of de oorlog niet anders had gevoerd kunnen worden, d.w.z. ten koste van minder mensenlevens. Voor het eerst, voor zover mij bekend, werd ook het probleem van de collaboratie in het door de Duitsers bezette sovjetgebied behandeld door een sovjet-wetenschapper op een nuchtere basis, waarbij het element "verraad" niet a priori als essentieel voor het onderzoek wordt beschouwd. Dr. Sergei Koudriashov, vorser bij het Instituut voor theorie en geschiedenis van het Socialisme in Moskou (vroeger het Instituut voor Marxisme en Leninisme), was de auteur van deze nieuwe benadering in het onderzoek.

Wat de discussie interessant maakte, was het feit dat de Sovjet-delegatie niet als een monoliet optrad, en dat zij, mede beïnvloed door interventies van de andere deelnemers, vrijuit van mening wisselde. Jammer genoeg gebeurden een aantal gedachtenwisselingen in het Russisch, waarbij de bereidwillige vertalers of beter korte-inhoud-gevers naar het Engels toe moeilijk konden volgen. Tot ondergetekendes grote verbazing echter bleek zeker de helft van de deelnemers in staat de russische conversatie te volgen, wat bleek uit de eventuele instemming of afkeuring van geopperde ideeën; sommige Britten en Duitsers konden zelfs deelnemen aan het gesprek. Ondergetekende behoorde tot de minder gelukkige helft.

Een lacune, maar dat zou wellicht beter het onderwerp voor een andere wetenschappelijke bijeenkomst zijn : de gevolgen van de Duitse aanval op de Sovjetunie voor de verschillende niet-Sovjet kommunistische partijen en de activiteiten van de Komintern tot en met de afschaffing van deze centraliserende instelling.

Vooralsnog is er geen uitgave voorzien van dit belangwekkend colloquium. De teksten staan in de leeszaal van het Centrum ter beschikking van de geïnteresseerde lezer.

W.M.

Studiedag over repressie (6 september 1991)

Naar aanleiding van het verschijnen van *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952*, samengesteld door Prof. Luc Huyse (KUL) en Steven Dhondt, met medewerking van Paul Depuydt, Kris Hoflack en Ingrid Vanhoren, organiseerde het Instituut Recht en Samenleving (KUL) samen met het Seminarie voor Hedendaagse Geschiedenis (RUG) een studiedag over *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België en zijn buurlanden 1942-1952*.

De deelnemers, en het waren er veel, ontvingen een map met de korte inhoud van de referaten. Onder voorzitterschap van Prof. Herman Balthazar (RUG) brachten Detlev Tamm (Universiteit van Kopenhagen), J.P. Azéma (Institut d'Etudes Politiques, Paris), Peter Romijn (Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam) en Luc Huyse zelf hun bevindingen over de repressie resp. in Denemarken en Noorwegen, in Frankrijk, in Nederland en in België.

Vervolgens namen aan een paneldiscussie over *Collaboratie, repressie en de politieke wederopbouw van België*, geleid door Prof. J. De Meyer (KUL) deel : Huyse, E. Verhoeyen (voor het Centrum), Prof. Lode Wils (KUL) en Prof. Els Witte (VUB).

Men kan moeilijk beweren dat het panel tot een eenstemmig akkoord kwam, het onderwerp ligt blijkbaar, vooral dan met het inherente amnestievraagstuk, nog veel te gevoelig en te politiek geladen en dus exploiteerbaar.

Prof. E. Kossmann (Rijksuniversiteit Groningen) bracht een boeiende synthese van de namiddagsgesprekken, daarbij essentieel aandacht bestedend aan de gelijkenissen en verschillen tussen Nederland en België. Dat de collaboratie in Vlaanderen een andere dimensie had dan in de rest van België en de omringende landen staat voor hem vast. Een interessante namiddag, gevolgd door een receptie aangeboden door Uitgeverij Kritak, die ervoor zorgde dat de tongen losser werden en er gedachtenwisselingen langs alle kanten tot stand kwamen.

W.M.

Onderzoek naar de nazi-kampen in buitenlandse archieven

Over de nazi-kampen werden vele duizenden ooggetuigeverslagen gepubliceerd, volgens sommigen acht tot tienduizend. Hoeveel het er precies zijn, weet niemand. Deze qua grootte en samenstelling (het gros van de auteurs had voordien nooit iets van die omvang geschreven) unieke verzameling werd immers nog steeds niet bestudeerd.

Het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek verleende me een Krediet aan Navorsers om deze verzameling in kaart te brengen (een internationale bibliografie) en te bestuderen (sociologische en methodologische analyse). Dit krediet stelt me in staat onderzoek te verrichten aan enkele gerenommeerde studie- en documentatiecentra in het buitenland. In dat kader keerde ik het voorbije academiejaar terug naar het *Centre de Documentation Juive Contemporaine* en het *Institut d'Histoire du Temps Présent* in Parijs en naar het *Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie* in Amsterdam. Voor het eerst ging ik ook werken in het *Institut für Zeitgeschichte* (München) en het *Panstwowe Muzeum Oswiecim-Brzezinka* (Oswiecim, Auschwitz). Overall werd ik even hartelijk en bereidwillig ontvangen, overall was er even weinig gebeurd met de ego-documenten.

Vergelijkingen trekken is moeilijk en mogelijk onnodig, maar het was sterker dan mezelf wat betreft de wereldberoemde Duitse en Poolse onderzoekscentra. De doorgedreven, structurele en methodologische efficiëntie in het *Institut für Zeitgeschichte* en de rijkdom van de Duitse maatschappij waar het in ingebed is, contrasteerden fel met het voor westerlingen onvoorstelbaar gebrek aan middelen van het Panstwowe Muzeum Oswiecim en de armoede van Polen. Een cynische versie van de Pyrrhus-overwinning.

G.V.D.B.

4. Seminaries

L. Wils, *De invloed van de oorlog op de Vlaamse en de Waalse natievorming* (20 december 1990).

De gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog behoren nu nog tot de krachten die Serven en Kroaten uiteendrijven in Joegoslavië. Hoe het komt dat dit ook het geval is tussen Vlamingen en Walen, heb ik onderzocht in *Honderd jaar Vlaamse beweging*, deel III, *In en rond Wereldoorlog II*, Leuven, Davidsfonds, 1989.

In het interbellum was de Vlaamse beweging sterk overwegend katholiek of rechts georiënteerd, de Waalse beweging sterk overwegend antiklerikaal. Daarom zouden de links-rechts-polarisering, die uitging van de nationaal-socialistische Duitse bedreiging sinds 1933, en de bezetting met haar Flamenpolitik, de Vlaams-Waalse polarisering verscherpen.

In 1944-1945 kwam het tot een burgeroorlog om de macht voor na de oorlog, met o.a. het opdrijven van het aantal terreurmoorden na de landing in Normandië, de weigering van ontwapening van het verzet in oktober-november 1944, de opflakking van straatgeweld in mei-juni 1945. Het ware naïef dat allemaal als louter spontaan voor te stellen.

Van in september 1944 vormde zich een katholiek kamp tegenover een antiklerikaal kamp inzake het centrale probleem : dat van de repressie. Tot aan de gedeeltelijke ontwapening van het verzet, half november, gingen er in de pers en in het parlement nog linkse stemmen op tegen de uitpattingen in de repressie. Nadien gebeurde dat niet meer, en nam de links-rechtse polarisatie sneller toe, inzake het aantal te vervolgen

verdachten, de strafmaat, de interneringen en de vrijlatingen, de behandeling van de geïnterneerden, de uitvoering van de uitgesproken doodstraffen. Men zie hierover ook het recente boek van W. Pauwels, *De verdachten van september '44. Illegale interneringen tijdens de repressie* (Antwerpen, De Nederlanden, 1990). Al in februari 1945 gebeurde de vorming van de regering Van Acker onder de dreiging om zonder de katholieken te regeren.

De koningskwestie werd in de geschiedschrijving teveel losgemaakt van deze problematiek van de repressie (400.000 dossiers) en niet te vergeten de epuratie inzake alle overheidsbedieningen en alle politieke mandaten, o.a. op gemeentelijk vlak. Zoals men niet katholieker moest zijn dan de paus, zo ook niet patriottischer dan de koning. Heel het debat over de accommodatie, de politiek van het minste kwaad en de grenzen van een te bestraffen collaboratie, zou in een ander licht komen te staan al naargelang Leopold III terug op de troon kwam of niet. Daarom stortte de katholieke opinie zich in mei 1945 op de koningspropaganda, terwijl omgekeerd het straatgeweld van die en de volgende maand niet alleen tegen de "incivieken", maar ook tegen de terugkeer van Leopold bedoeld was. Vanaf augustus 1945 zou een "regering van het verzet", zonder de katholieken, repressie en epuratie duidelijk harder aanpakken dan haar voorgangers.

Het is bekend hoezeer de koningskwestie, haar aanslepen en haar afloop stimulerend hebben gewerkt op de Waalse en op de Vlaamse bewustwording. Al begin juli 1945 stelde Pieter Geyl vast dat ook niet-katholieke Gentse professoren er een Waalse rel tegen Vlaanderen in voelden (*Geyl en Vlaanderen*, n° 475). Juist die communautarisering van de tegenstelling zou nog in 1950 een vreedzame oplossing onmogelijk maken, zoals blijkt uit Van Offelens *Les Libéraux contre Léopold III*.

Het beeld van collaboratie, verzet en repressie verschilt nu nog sterk, niet zozeer tussen links en rechts als tussen Vlaanderen en Wallonië. Aan Waalse kant het beeld van de collaboratie van een fascistisch Vlaanderen, aan Vlaamse kant het beeld van de repressie als een aanval van België op Vlaanderen. Het is duidelijk dat deze beeldvorming een belangrijke rol speelt in de communautaire ontwikkeling.

T. Grobois, *De geboorte van de Benelux (1941-1948)* (24 januari 1991).

Na de oorlogsverklaring zullen de Nederlandse, de Belgische en de Luxemburgse regeringen mekaar eerder toevallig in Londen ontmoeten. Geen van de drie had een ballingschap in Engeland voorzien. De Luxemburgse en Belgische ministers aarzelden wekenlang voor ze erin toestemden zich er te vestigen. België schoot er heel wat kredietwaardigheid bij in t.g.v. het gelijktijdig ontslag van 8 ministers van de regering en door de afwezigheid van het staatshoofd. De Belgische regering stelde bovendien in de ogen van de geallieerden niet veel voor. Het was in Lissabon dat de officiële contacten tussen België, Nederland en het Groot-Hertogdom vanaf juli 1940 werden hernomen. Vanaf dan hadden ze geregeld plaats.

Gedurende de eerste helft van de oorlog vermeden de drie regeringen plannen te smeden voor de naoorlog. De Nederlandse regering was vooral begaan met de oorlog in de Stille Oceaan. Eind 1942 keerde de oorlog in het voordeel van de geallieerden.

De verandering in de geopolitieke context die erop volgde, bevestigde de dominantie van de grote mogendheden.

Het gevoel van frustratie van de kleine landen, als gevolg van het feit dat ze uitgesloten werden van de besluitvorming m.b.t. de oorlogsvoering, lag aan de basis van de oprichting van de Benelux.

De Benelux is het gevolg van een ontmoeting van twee vrienden in 1941 : Gutt en Van den Broek. De onderhandelingen tussen de drie partners begonnen met een monetair akkoord vermits Gutt na een gesprek met Keynes begrepen had dat de toekomstige Nederlands-Belgisch-Luxemburgse economische unie vanaf haar geboorte moest steunen op een stabiel monetair wereldsysteem. De onderhandelingen waren niet makkelijk door de tegenstand van bepaalde ministers en ambtenaren. Uiteindelijk zal het monetaire Benelux-akkoord getekend worden op 21 oktober 1943. Het werd zeer goed onthaald in officiële middens en in de geallieerde pers.

De douane-unie vormde een bijzonder complex project. De ambtenaren die opdracht hadden gekregen ze op te stellen, probeerden haar doelstelling te beperken tot een eenvoudige tarievensgemeenschap waarin de drie landen zich niet te ver engageerden. De raadplegingen die plaatsvonden in de bezette landen, toonden aan dat het project van een douane-unie op sympathie kon rekenen, behalve in Belgische landbouwkringen.

De hindernissen bij het opstarten van de unie werden nochtans onderschat. Een douaneovereenkomst met overgangskarakter werd uiteindelijk op 5 september 1944 getekend. Ze was beïnvloed door de ondervindingen met de BLEU.

Onverwachte problemen maakte de toepassing van de douaneovereenkomst bij de bevrijding problematisch. Het noorden van Nederland was langer bezet dan voorzien. Het Ardennenoffensief veroorzaakte aanzienlijke schade in het Groot-Hertogdom en in Belgisch Luxemburg. Tenslotte werd de overeenkomst toegepast vanaf juli 1946 (opstarten van het Secretariaat-Generaal). Dit gebeurde ondanks het voorbehoud van nationale ambtenaren. Op 1 januari 1948 trad het gemeenschappelijk douanetarief in voege.

P. Laborie, *De publieke opinie en Vichy*, (7 februari 1991).

Meerdere redenen kunnen aangehaald worden om een studie van de collectieve houding van de gewone Fransen tijdens de 'zwarte jaren' te verrechtvaardigen. Twee ervan moeten in het bijzonder onderstreept worden.

In eerste instantie kan men de paradoxale kloof opmerken enerzijds tussen het gemis aan kennis over wat ècht de collectieve reacties van de Franse opinie waren - in de gewone betekenis van het woord - en anderzijds de belangrijke plaats die dit vraagstuk inneemt in het openbaar debat. De verschillende interpretaties van gedragingen, op andere wijze beschreven naar gelang van het kamp, staan centraal bij wat men haast het "gevecht" over het collectieve geheugen zou gaan noemen.

Het is veelbetekenend vast te stellen dat belangrijke historici als Henri Michel of Robert O. Paxton ook refereren naar opinie-reacties die ze

menen op logische wijze te mogen afleiden uit de rationele schema's ontleend aan de politieke analyse.

Deze conventionele benadering van het politieke door de historici brengt ons bij de tweede grote verrechtvaardiging van deze studie. De analyse van opinie-fenomenen in de geschiedvorsching vereist het uitwerken van een specifieke methode.

Zonder in details (1) te vervallen, mag men stellen dat ze de niet expliciete kant van opinie-uitingen moet belichten, en dat ze vóór alles de notie van mentale voorstellingen en de analyse van hun tot stand komen moet bestuderen. Men moet proberen te weten te komen wat er zich in de hoofden afspeelt en de wijze waarop dat gebeurt.

Deze poging om in het mentale universum te duiken van een natie in volle indentiteitscrisis en verwarring, maakt het mogelijk om de logika van de ineenstorting te vatten en die van het duurzaam attentisme dat de traumatische schok van juni 1940 verlengde.

Enkele lessen kunnen getrokken worden :

- Het structureel gewicht van de voorgeschiedenis en in het bijzonder het mechanisme van het zich schikken in het onvermijdelijke, gevolg van de erfenis van de eerste wereldoorlog en de ideologische tegenstellingen van de crisis van de dertiger jaren.
- Het belang van het effect van de tijdsduur op de evolutie van de geesten en de daaruit voortvloeiende noodzaak om een precieze chronologie van de verschillende breukmomenten vast te stellen. Deze breuken zijn vaak slecht te onderscheiden. Het jaar 1941, tot dusver verwaarloosd, wint hierdoor aan belang.
- De complexiteit van de werkingsmechanismen van de publieke opinie die ertoe leiden de summier analyses opzij te schuiven waarmee de op eerste zicht passivistische houdingen meestal geïnterpreteerd worden. De dominante noties van attentisme en dubbelzinnigheid moeten steeds in een perspectief geplaatst worden dat a.h.w. "stroomopwaarts" rekening houdt met de mentale voorstellingen waarmee de bevolking de "realiteit" beoordeelt en ontdekt.
- Tenslotte en bij wijze van voorbeeld, de onmogelijkheid om de algemene evolutie van de geesten te herleiden tot een berekend opportunisme uitsluitend gegrond op externe gebeurtenissen. De fabel van de 40 miljoen pétainisten die gaullisten werden na juni 1944 houdt geen stand tegenover de complexiteit van de opiniefeiten.

M. Gysembergh, *De wedergeboorte van het Belgisch leger (28 mei 1940-april 1948)* (25 april 1991).

Deze studie behandelt eerst de inspanningen van de Belgen om deel te nemen aan de tweede wereldoorlog en vandaar om de nieuwe Belgische Strijd-

(1) Cf. bijvoorbeeld mijn verschillende geschriften over de publieke opinie en mentale voorstellingen. Het recentste : *Histoire politique et histoire des représentations mentales*, Cahiers de l'IHTP, CNRS, n° 18, Paris, juin 1991.

krachten na 28 mei 1940 te reorganiseren. Verschillende aspecten worden behandeld : de Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, de inspanning van de kolonie met haar Weermacht en het binnenlandse Verzet waarbij zich na de bevrijding in 1944 de oorlogsvrijwilligers zullen voegen met de oprichting van de zogenaamde "Liberated Manpower Units" voor veiligheidsopdrachten en de latere vorming van zes infanteriebrigades.

Na de Duitse kapitulatie van 1945 was het nodig deze verschillende delen onder één noemer te brengen. Hierbij kwamen ook nog de voormalige krijgsgevangenen en de beroeps die tijdens het conflict in België waren gebleven in dienst van OTAD of ORAF of nog in andere ministeries.

De Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië waren opgericht op aanstichten van onze ambassadeur in Londen, baron Cartier de Marchienne, en van generaal van Strijdonck de Burkel. De ontwikkeling ervan werd steeds gehinderd door een tekort van aanwervingen.

De Weermacht nam na aanvankelijke politieke aarzelingen met succes deel aan de campagne in Abessinië en begon aan het avontuur van het Midden Oosten waar het Expeditiekorps nooit werd ingezet.

Het militaire Verzet ontwikkelde zich via persoonlijke initiatieven en nam gestaag toe tijdens de bezetting. Een richtlijn van premier Pierlot belastte kolonel Bastin met de coördinatie van de verschillende bewegingen. Dit werd niet gerealiseerd. De richtlijn bakende de opdrachten van het verzet en hun tijdsduur af. In zich droeg ze de opvattingen van de regering met betrekking tot de toekomst van de strijdkrachten.

Bij de bevrijding werd het Verzet niet zonder moeilijkheden ontwapend en zijn leden kregen toestemming om op individuele basis het nieuwe Belgische leger te vervoegen. De hoogste graad waarop de leiders aanspraak konden maken, was die van onderluitenant.

Bij het einde van het conflict moesten de oud-krijgsgevangenen gereïntegreerd worden en bezettingstroepen gevormd om de door Spaak in november 1944 aangegane verbintenissen na te komen (akkoord Eden-Spaak). Deze reorganisatie greep plaats o.l.v. kolonel Defraiteur die van 1946 tot 1949 minister van defensie was.

In 1946 werd een gemengde commissie opgericht om de toekomstige rol van het Belgisch leger vast te leggen. Het pact van Brussel werd gesloten in 1948. Toen begon de periode van de allianties en van de geïntegreerde defensie.

M.-P. Verhaegen, *De addellijke traditie en het verzet : de casus Gent* (16 mei 1991).

Aan de basis van dit seminarie lag de in 1990 aan het seminarie voor Nieuwste Geschiedenis van de RUG voorgelegde licentiaatsverhandeling *"Merelbeke in de oorlog. Analyse en situering van het Verzet in een plattelandsgemeente"*. Deze verhandeling poogde een beeld op te hangen van de oorlogsjaren in een randgemeente van Gent. De klemtoon lag op de Merelbekenaars actief in verschillende verzetsgroeperingen. Op het eerste zicht is er dus geen direct verband vast te stellen tussen de

Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog
SEMINARIES 1991-1992

Donderdag 19 december 1991 - 14u30

Alain Colignon (Centrum WOII) & Chantal Kesteloot (ULB)
A la recherche d'une nation? Le Mouvement wallon, 1920-1950.

Donderdag 16 januari 1992 - 14u30

Georgi Verbeeck (KU Leuven)
Politieke cultuur en geschiedschrijving.
Omgang met het nazi-verleden in de voormalige DDR.

Donderdag 13 februari 1992 - 14u30

Gerhard Botz (Universiteit Salzburg)
Austria's struggle for historical identity:
the Waldheim-case reconsidered.

Woensdag 18 maart 1992 - 14u30

De repressie in het na-oorlogs België: zijn mythen, zijn politieke gevolgen.
La répression dans la Belgique de l'après- guerre: mythes et conséquences politiques.
Debat met medewerking van / participants au débat:
Bruno De Wever, Luc Huyse, Frank Seberechts,
Jean Stengers en Els Witte

Woensdag 15 april 1992 - 14u30

Tom De Dobbelaer (RUG)
Een sociaal en cultureel profiel van de
Gentse Breendonkgevangenen.

Donderdag 7 mei 1992 - 14u30

Guy Leemans (KU Leuven)
Het ACV en de Nieuwe Orde, 1940-1941.

benadering van het verzet in onze verhandeling en de door ons gegeven uiteenzetting. De resultaten van het onderzoek over het verzet in Merelbeke waren de aanleiding tot het geven van het seminarie over een weinig of niet bestudeerd onderwerp : de nauwe band tussen adel en verzet.

Immers, de Merelbeekse casus maakte het zeer hoge aandeel van de adel in de werking en het aanwervingsproces van het verzet duidelijk. De Merelbekenaar Jean Verhaegen (1) werd na zijn overlijden in concentratiekamp Schandelah in februari 1945 erkend als lid van BB-Zig, een inlichtingsdienst die pas na zijn aanhouding in september 1942 werd opgericht. Aanvankelijk werd J. Verhaegen begin 1941 door zijn vriend Charles d'Ydewalle aangeworven. Deze laatste had van de Fransman André Postel-Vinay opdracht gekregen een Belgische afdeling van een Franse inlichtingsdienst uit te bouwen. Via familieleden en vrienden, die allen tot de adel behoren, slaagde de groep tot midden 1942 werkzaam te blijven. Verschillende leden en bijhorende activiteiten werden toen overgenomen door de groep Beaver-Baton waarvan, voor Gent, Hubert de Hemptinne de spilfiguur was. De vele aanhoudingen in deze groep leidden tot de opname van de overblijvende inlichtingsagenten door Commandant Frédéric de Penaranda de Franchimont (2), die de verkregen inlichtingen kon doorsturen via "Marc".

Ondertussen werden op 24 mei 1942 Emmanuel Jooris (3) (Brise) en Joseph Romainville (Botte) boven de Ardennen gedropt. Zo ontstond de inlichtingsdienst Brise-Botte. Na enkele moeilijkheden zocht E. Jooris, met zijn radio op zak, toevlucht tot zijn broer Christian Jooris (4), neef en vriend van de Penaranda. Na de aanhouding van E. Jooris op 3.9.1943 veranderde de dienst van naam en werd "BB-Zig". De cirkel is gesloten.

Niet alleen de inlichtingsdiensten telden vele leden van de adel onder hun effectieven; ook in het Geheim Leger en voorlopers ervan waren in het Gentse verschillende edelen actief. De groep van de reeds geciteerde familie de Hemptinne is hier een voorbeeld van. Jean Verhaegen, en later zijn zonen, waren eveneens in deze organisatie actief. In de aanpalende gemeente Bottelaere speelde de familie Nève de Mévergnes een belangrijke rol o.a. bij de dropping van wapens op 10 mei 1944.

Het grote aandeel van de adel in het verzet kan toegeschreven worden aan het patriottisch gevoel dat in deze kringen zeer sterk aanwezig was. Ook de oorlog van 1914-1918 liet bij vele oud-strijders/edellieden diepe sporen na. Familiale banden en mondaine relaties leidden tot nauwe samenwerking tijdens de bezetting. Men kon elkaar gemakkelijk aanspreken voor de goede zaak; er was vertrouwen. Dikwijls werd ook hun invloed in de gemeente aangewend om andere niet-leden van de adel aan te werven.

Tot besluit hopen we dat dit seminarie een aanleiding mag zijn tot een diepgaand onderzoek van dit boeiend onderwerp.

- (1) Zoon van Baron Arthur Verhaegen.
- (2) Hij was reeds vroeger in contact geweest met de groep van Ch. d'Ydewalle, vooraleer deze door Beaver-Baton werd overgenomen.
- (3) De familie Jooris behoorde eveneens tot de adel.
- (4) Ch. Jooris was aanwezig op de eerste samenkomst van de leden van de groep van Ch. d'Ydewalle op 28 april 1941.

5. Tentoonstellingen

Het Centrum verleende zijn medewerking aan de tentoonstelling *Landen en Wereldoorlog II* dat georganiseerd werd door CSC-Vormingswerk Landen. Deze tentoonstelling, gehouden tussen 15 december 1990 en 6 januari 1991, werd bovendien opgeluisterd door een aantal voordrachten.

Fotopanelen van het Centrum werden tevens uitgeleend in het kader van een tentoonstelling die op 22 en 23 juni 1991 in Holsbeek plaats vond.

Bovendien deed de ULB een beroep op het Centrum n.a.v. de tentoonstelling "*25 novembre 1941 : l'ULB ferme ses portes*". Bijstand werd eveneens verleend aan de expositie "*La résistance wallonne*", georganiseerd door het Institut J. Destrée en het "Centre d'Histoire de la Wallonie et du mouvement wallon", n.a.v. de Fêtes de Wallonie te Namen op 14 en 15 september jl.

Tenslotte werd ook fotomateriaal geleverd voor een tentoonstelling in de Verenigde Staten, samengesteld door het *United States Holocaust Memorial Museum* te Washington.

G.P.

6. Het Centrum verleende zijn medewerking

Zoals reeds zovele jaren de gewoonte is, zorgde het Centrum voor hulp aan de media. De RTBF-Charleroi-reeks *Jours de Guerre* gaat verder en de medewerkers zijn nu vertrouwde gezichten geworden in de leeszaal.

De BRTN-uitzendingen over de repressie leidden ook tot enkele werkbezoeken. Wat de pers betreft vermelden we als belangrijkste voorbeelden Michel Bailly (*Le Soir*), Walter De Bock (*De Morgen*), een reeks redacteurs van *De Standaard-Het Nieuwsblad* en Fernand Peters (*Belang van Limburg*).

Buitenlandse gasten, die meerdere malen of gedurende een langere tijd gebruik maakten van de collecties van het Centrum waren A.P. Brandes (Nederland), Paul Bonzwaer (Rijksuniversiteit Leiden, NL), Rupert Butler (London), Dr. Martin Conway (Oxford), Yves Le Maner (St. Omer, Fr.), David C. Lewis (University of Toronto, Canada) en Richard Stirling (Groot-Brittannië).

Van onze zusterinstelling in Amsterdam, het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, kwamen bibliothecaris Dick Van Galen-Last en zijn assistent René Kruis op 8 februari een werkbezoek brengen en maakten kennis met de geplande informatisering van de collecties. De Directeur van het RIOD Dr. C.M. Schulten bezocht het Centrum op 30 mei.

Eindwerken in middelbare scholen en regentaten maakten jongere bezoekers vertrouwd met onze documentatie.

Leerlingen van het Koninklijk Atheneum Etterbeek o.l.v. Mevr. Deslaghmulder maakten kennis met de kollekties van het Centrum op 29 januari. De diverse Universiteiten stuurden opnieuw talrijke studenten in het kader van seminarie-oefeningen geleid door de Prof. F. Balace (ULg), G. Braive (FUSL), L. De Vos (KMS), M. Dumoulin (UCL), M. Magits (VUB), A. Miroir (ULB), J. Puissant (ULB), J. Salmon (ULB), P. Scholliers (VUB),

M. Van den Wijngaert (UFSAL), R. Van Eenoo (RUG), G. Van Hentenryck-Kurgan (ULB), M. Vincineau (ULB) en E. Witte (VUB). Talrijk zijn de studenten die dan later een onderwerp over WO II kiezen voor hun licentieverhandeling.

Post-universitair onderzoek, doctoraten en monografieën werden en worden voorbereid door André Asseloos, Jos Bussels, François Debroux, Jean-Marie Delaunois, Paul Depuydt, Hugo De Schampheleire (Auschwitzstichting), Prof. Dr. Reginald De Schryver (KUL), Thierry Grosbois (UCL), Rik Hemmerijckx (VUB-NFWO), Anne Henau (KUL-NFWO), Kris Hoflack (KUL), Chantal Kesteloot (Institut Jules Destrée), Léon-Georges Machtelinckx, Fabrice Maerten (UCL), Dr. Anne Morelli (ULB), Patrick Nefors (KUL-NFWO), Paul Richély, Lieven Saerens (KUL), Frank Seberechts (ADVN), Prof. Dr. Jean Stengers (ULB), Pierre Stéphany, Peter Taghon, Luc Vandeweyer (ARA), Cristine Van Everbroeck (ULB), Prof. Dr. Jean-Luc Vellut (UCL), Etienne Verhoeyen, Prof. Dr. Lode Wils (KUL).

EVOLUTIE VAN HET AANTAL BEZOEKERS IN DE LEESZAAL

Eerste semester		Tweede semester	Totaal
1973	152	224	376
1974	263	165	428
1975	363	261	624
1976	370	280	650
1977	252	408	660
1978	292	432	724
1979	687	592	1.279
1980	686	621	1.307
1981	804	745	1.549
1982	921	820	1.741
1983	786	779	1.565
1984	797	904	1.701
1985	936	805	1.741
1986	765	827	1.592
1987	634	706	1.340
1988	806	728	1.534
1989	909	880	1.789
1990	832	631	1.463
1991	797		

W.M.

B. ARCHIEVEN - VERZAMELINGEN

1. Archieven : nieuwe bestanden

Fonds A : Geallieerde overheden

- AS 9 SHAEF. Office of the Chief of Staff. Handbook for military government in Germany (1944)
- AV 2 Dossier Cooperative for American Remittances to Europe 1946-
- AW 8 War Department. Basic Field Manual : first aid for soldiers
- AW 8 Id. A pocket guide to France

Fonds B : België, diverse instellingen

- 4 B1 NLVC. Codex der Ravitaillering '41-'44
- B 34/3 (BSP Antw.) 1945 - Beknopt verslag over de vorming van de agglomeratie en het schepencollege te Antwerpen tijdens de bezetting
- B 51 Haut Commissariat à la Défense de la Population civile. Rapport général (extr.) 1944-45
- 2 B 69 Ministerie Binnenlandse Zaken, Controlediensten. Bulletins 1941-44
- 3 B 81 Diverse Politie Brussel. 1940-44
- B 82 Ass. Gén. des Familles pour le rapatriement des Soldats de l'agglomération bruxelloise : corr. met stad Brussel 1940
- B 83 Geallieerde opeisingen (per gemeente) 1944-
- B 84 Ecole M. Renard (Anderlecht)
Doc. schoolarchief i.v.m. joden, verpl. tewerkstelling enz.
- B 85 Chapelle musicale Reine Elisabeth. Commission arbitrale: cas Hosselet
- B 86 Min. du Ravitaillement.
Réglementation du ravitaillement 1944-45
- B 87 KUL-UCL. Studiosum Indices 1942-43

Fonds C : Partijen en bewegingen

- C 11 suppl. Administratief bundel i.v.m. "Les Editions Rex" (1931-38)
- C 27 Oorlogsarchieven K.P. Willebroek

Fonds E : Belgisch leger

- 20 E 1 GQG/EM 1e section. MDN aux cdts de circ. mil.
Rappel des permissionnaires.
5/3/1940
- 19 E 3 Ecole Royale Militaire.
Organisation etc. (1949)
- 20 E 3 M.D.N./M.V.L.V., Dir. Pers.
Ordres du Jour - dagorders
(Onderscheidingen) 1945-49

Fonds F : Jeugdbeweging

- F 5 varia Tekst i.v.m. scouts en huwelijk koning
eind 1941

Fonds H : Krijgsgevangenschap

- H II - I A Documenten i.v.m. het einde van Stalag I A
("hommes de confiance" enz.)

Fonds J : Processen

- JB 46 Jugement L. Degrelle, dec. 1944
- JB 57 P.J. Sûreté de l'Etat - Affaire Moens J.
i.v.m. Jagdverband Nordwest sept. 1945
- JB 58 Aud. militaire Liège.
P.V. Gestapo de Liège - section juive
5/1947
- JB 59 Doc. Auditorat Militaire Liège i.v.m. de verklikker Robert
Wavreille, alias Petit (1945-47)
- JB 60 Conseil de Guerre Namur
Déposition Marcq A., 1945
- JB 61 "Index der opzoekingen voor misdaden tegen de veiligheid
van den Staat" (Auditoraat-Generaal)
- 2 JDA 8 (Volksgerichtshof) Affaire Henuzet et al. 1944

- 2 JDA 9 Volksgerichtshof: Anklage en Urteil inz. Dielis, De Bondt, e.a. (1942-43)
(Zwarte Hand)
- 2 JDA 10 Volksgerichtshof. Anklageschrift Jacquemin, Capron
(Clarence) dec. 1942
- 2 JDB 15 (traduction) Haute Cour de Justice Berlin. Acte d'accusation Valère Passelecq, Ch. Van Den Bosch, St. Mevis e.a., oct. 1943
- 2 JDB 16 Reichskriegsgericht (Berlin) 2. Senat. Feldurteil Paul Le Grand, feb. 1942
- 2 JDB 17 Id. 3. Senat. Feldurteil Albert de France, jan. 1943
- 2 JDB 18 Id. (1. Senat). Strafsache Edgar Cleempoel u.A. Aanduiding verdedigers, 25 mrt. 1942
(met Haftbefehl en oordeel (ms))
- 2 JDB 19 Sondergericht Essen. Anklage Baeckelmans, Schoefs e.a. (1/1944)
(Zwarte Hand)

Fonds L : Belgen in Frankrijk en te Londen

- 1 LD Note de M. Spaak aux agents consulaires
6/12/1940
- 2 LG2/5 Rapport de fin de mission à M. le D.G. du S.R. de la Sûreté de l'Etat (Werner over aktie in Frankrijk) 1943
- LU Varia Varia vlucht Frankrijk 1940

Fonds M : Bezettende overheid

- MP 1 XCI Personalakten Peter Mertens, Schriftleiter Insel-Verlag
- MP 1 XCII Personalakten Hentze en Teske, professoren aan de ULB
en XCIII

Fonds Q : Dagelijks leven

- Q 7 Vragenlijsten dagelijks leven tijdens de bezetting (1988)

Fonds R : Verzet

- 5 R 4 Archief OMBR Zoutleeuw

- 11 R 13 Union des Prisonniers Politiques arr. Liège : archieven 1945-55
- 15 R Dossier Corps franc K.J.3 (Mouv. Soc. Unifié Liège) 1948-51
- 16 R 1 De Zwarte Hand : statistische gegevens (1944)
- 16 R 2 Terechtstelling te Lingen 8/1943 leden "Zwarte Hand". Omstandigheden (schrijven O.F.) 3/1947

Fonds S : Inlichtings- en Actiediensten

- 1 S 11 Archief Zéro Liège (1944-)
- 3 S 7 Naoorlogse agentenfiches Clarence
- 3 S 8-10 Zendingen "Fumeur"- "Student" - "Brutus", "Pernod", "Marble" (Clarence)
- 6 S 2 Rapport sur le service Solidarité - aide aux réfractaires (1945 ?)
- 8 S 15 Historique S.R. "F.D. Ferrand" (s.d.)
- 8 S 17 Corr. archivaris SOE i.v.m. Zendingen en Agenten in België (1944-)

Fonds T : Wegvoering

- T 25 Documentatie kamp Ravensbrück (naoorlogs)
- T 27 Doodsprentjes politieke gevangenen
- T 30 Lijsten en individuele fiches Belgen te Neuengamme (1990)
- T 33 Lijsten i.v.m. (niet) weggevoerde joden (naoorlogs)
- T 34 Index van de vermisten (P.O.W.-D.P.)

Fonds V : Ondernemingen

- V 13 Dossier haven van Gent 1944-45

Fonds W : Verzamelingen

- W 10 Revisionisme : varia 1989-90
- W 17 Neo-Dinaso documentatie 1960-70

Fonds WE : Buitenland

- WE 2 varia Camp du Vernet. Liste des hébergés Israélites ayant quitté le camp (5/1944)
- 1 WE 9 Grèce. Sous-secr. d'Etat - Service d'Information, bulletins 1945-47

Fonds P : Persoonlijke documenten

- PA 4 Documenten Jacques Aronovitch P.A. Namen 19(40)-44
- PB 10 Documenten L. Borremans (vervolg) : landbouwaangelegenheden Londen 1940-44
- PB 15 Dossier prof. Valère Billiet (O.F. verzet-deportatie) 1945-46
- PB 16 Documenten H. Borginon i.v.m. A.V.N.V. (1928)
- PB 17 Documenten A. Brienen i.v.m. wegvoering van 1940 enz.
- PB 18 Documenten Hans Bendgens, Duits auteur in de emigratie (pre 1940)
- PB 19 Documenten M. Benoit i.v.m. verplichte tewerkstelling en oorlogsvrijwilligerschap 1944
- PB 20 Documenten Burette i.v.m. Min. Travaux Publics
- PC 10 Documenten J.F. Collard (vervolg)
- PC 21 Documenten Hervé Close : S.R.A. Mill (naoorlog)
- PD 6 suppl. Corr. min. B.Z. - min. Oorlog over houding H. De Man in USA (1918)
- PD 20 Documenten L. Delafortrie i.v.m. Verdinaso (tijdsdoc.)
- PD 51 Documenten J. Delvaux de de Fenffe (vervolg)
- PD 63 Document Ev. De Buck i.v.m. Academie Schone Kunsten (s.d., 1940 ?)
- PE 2 Documenten H. Elias (vervolg)
- PH 17 Documenten P. Henry de la Lindi i.v.m. Luchtmacht in 1940 en IAD/SRA
- PH 18 Documenten H. Haag i.v.m. katholica
- PK 8 L. Kongs : pers. archief i.v.m. opzoekingswerk
- PL 20 Pedagogische documentatie : mevr. J. Lagneau-Wautiez i.v.m.

geschiedenis verzet in midd. onderwijs
ong. 1970-80

- PL 21 Documenten L. Levaux i.v.m. opzoekingswerk
- PM 26 Documenten Cdt. G. Martin, off. de liaison VII CA/US/1st. Army 1944-45
- PO 3 Documenten R. Orfinger P.A. Namur 1944
- PS 23 Wegvoeringsdossier Pieter Stessens, P.G.
- PV 22 Bijlage documenten kannunnik Voncken, "l'aumonnier des fusillés"
naoorlogs
- PV 46 H. Van Nerum : persoonlijke documenten i.v.m. inlichtings-
en actiedienst (Pigeon)
- PV 47 Foto's en doc. Spanjevrijwilliger Jean Van Den Plas
- PV 48 Documenten F. Van Dorpe i.v.m. Verdinaso (tijdschr.)
- PV 49 Documenten J. Vincent i.v.m. verzet SNCB
- PV 50 Documenten mgr. Van Waeyenberg i.v.m. K.U.L. 1940-47
- PW 10 Documenten A. Wibail i.v.m. C.R.I.-II Groupe, Bataillons de
Travailleurs. jun-jul. 1940

Fonds JP : Dagboeken en manuscripten

- JP 1277 "Journal de Campagne" (1940) (an.)
- JP 1278 "Spionnen beheersen het wereldgebeuren". Met "historiek van
de lijn Pigeon" (H. Van Nerum)
- JP 1279 Journal 1940-45 (R. Van Nerom)
- JP 1280 "Uit de krijgsgevangenschap van priester Leopold Lefebvre"
(L. Lefebvre)
- JP 1281 Relas over verzetsaktiviteit (A. Maertens)
- JP 1282 "Mes mémoires de la guerre 1940"(-42) (E. Hingot)
- JP 1283 Journal 1914-15 en 1940, 1944 (carnets A. Dupont-Gérard)
(carnets A. Dupont-Gérard)

- JP 1284 "Récit du voyage executé par 4 officiers belges en mars et avril 1941 entre la Belgique et l'Angleterre" (an.)
- JP 1285 "Mémoires" (SRA) + bijvoegsel (F. Beckers)
- JP 1286 "Beschouwingen bij het dokument-Van Straelen" (A. De Jonghe)
- JP 1287 "A propos de (...) Weygand" (A. Duchesne)
- JP 1288 "Oorlogsbelevens" (7/43) (P. Strobbe)
- JP 1290 "A la mémoire du gén. Patton" (J.-H. Tauzin)
- JP 1291 "Nuit du 12 au 13 mai 1941..." (betr. E. Tromme)
(J. Wynants)
- JP 1292 Schrift met lijsten van aandelen (an.) (s.d., 1945?)
- JP 1293 "Camp de Watten-Eperlecques"
(A. Dubois)
- JP 1294 Cahier conc. séjour à la prison de St.-Gilles 1944
(B. Terwecoren)
- JP 1295 "Camp de concentration Belzig-Oranienburg" (Germaine Terwecoren)
- JP 1296 "Esquisses. Mon chemin de la croix 1940-45"
(P. Lavry)
- JP 1297 "Histoire de notre peuple" (an.)
- JP 1298 "Notre évacuation de 1940" + "Suite du journal de la période de guerre" (R. Boulet)
- JP 1299 Journal de campagne. Peleton de Protection C.C. (P. Rombouts)
1940
- JP 1300 "Notre Roi" (J. Niset)
- JP 1301 Une anecdote en juin 1940 (A. Oosterbosch)
- JP 1302 "Vingt jours en charette" (an.)
- JP 1304 "Carnet de campagne et de captivité" (R. Anciaux)

2. Fototheek

In de loop van de zomer werd de collectie foto's van Nederland en Luxemburg geclasseerd. In deze verzameling, die meer dan 2 500 foto's bevat, is niet alleen de bezettingsperiode (met zowel foto's uit bezet

Uit de rariteiten van onze fototheek of - wie kan ons helpen ?

Deze foto van Maurice Chevalier bij zijn aankomst in het Brusselse Noordstation in okt. 1942 verscheen in de gecensureerde pers. En de censuur had toegeslagen want...

... de man links op de oorspronkelijke foto bleek verdwenen. Wie was het slachtoffer van deze fysionomische censuur ?

Nederland als uit Londen), maar ook de vooroorlog vertegenwoordigd. Het ontbreekt evenmin aan foto's uit Nederlands-Indië en de Nederlandse Antillen. De publicatie van een repertorium is in het vooruitzicht gesteld.

In onmiddellijke voorbereiding bevindt zich de publicatie van het repertorium inzake de collectie foto's van Oost-Europa en de Balkan. Deze collectie omvat het Balticum, Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Joegoslavië, Albanië, Roemenië, Bulgarije, Griekenland en Turkije. Het gaat hier om een verzameling van meer dan 10 000 foto's. In het repertorium zijn persoonsnaam-, plaatsnaam- en trefwoordindexen voorzien.

Van 1 december 1990 tot 31 juli 1991 liet het Centrum ten behoeve van partikulieren 214 foto's uit zijn verzameling reproduceren. In diezelfde periode werden in het labo 187 foto's en ander in bruikleen afgestaan ikonografisch materiaal gekopieerd, ter uitbreiding van de eigen kollektie.

Op 1 mei 1991 werd het tarief voor het aanmaken van fotoreproducties gewijzigd. Al sinds 15 jaar waren de prijzen onveranderd gebleven. Een aanpassing was dus hoogstnoodzakelijk, wilde men de reproducties niet onder hun kostprijs verkopen.

De nieuwe prijslijst ziet er als volgt uit. De verkoopsvoorwaarden bleven ongewijzigd.

- * Reproducties op formaat 9 x 13 cm : 100,- Fr per stuk
- * Reproducties op formaat 13 x 18 cm : 200,- Fr per stuk
- * Reproducties op formaat 18 x 24 cm : 400,- Fr per stuk
- * Reproducties op formaat 21 x 30 cm : 800,- Fr per stuk
- * Supplement voor het fotokopiëren
van onderschrijften : 5,- Fr per reproductie
- * De portkosten worden aangerekend
- * Leveringstermijn : ongeveer 14 dagen
- * Betaling : 30 dagen na ontvangst van de faktuur
- * Speciaal tarief voor studenten op vertoon van hun studentenkaart

OPGELET ! : - In geval van publikatie, tentoonstelling of om het even welk openbaar gebruik MET WINSTOOGMERK van fotoreproducties afkomstig van het Centrum, zal per foto een eenmalig recht van 600,- Fr worden aangerekend.

- Volgende bronvermelding is bij elk gebruik verplicht :
**Foto('s) Navorsings- en Studicentrum voor de Geschiedenis
van de Tweede Wereldoorlog - Brussel of Foto('s)
NCWOII-Brussel.**

G. PEARCE/F. SELLESLAGH

3. Fonoteek

Een grondige ontsluiting van een gedeelte van het audio-archief van Radio-Bruxelles werd verzorgd door mej. Isabelle Révelard, studente aan de Brusselse IESSE-bibliotheekschool.

In het kader van haar eindverhandeling behandelde ze aldus de geluidsdocumenten voor de periode tussen juni 1940 en mei 1942. De gegevens werden door haar via Dbase III plus op een geautomatiseerde manier verwerkt. In een verder stadium zal dit bestand uiteraard ook toegankelijk zijn via de geïntegreerde onderwerpsontsluiting van het Centrum. Signaleren we eveneens dat men de eindverhandeling van I. Révelard ook in gedrukte vorm op het Centrum kan raadplegen (code LG 3/42: *Catalogue des Emissions de Radio Bruxelles de 1940 à 1942*) (1): men vindt er afzonderlijke indexen van trefwoorden, plaatsnamen, namen van reporters en personalia in terug.

Nog een woordje m.b.t. die catalogus. Zoals men weet, bewaart het Centrum geluids- en geschreven archieven van Radio-Bruxelles (en Zender Brussel). De zender was een Duitse creatie die met zijn subjectieve informatie een echo vormde van de dagelijkse gebeurtenissen in bezet België. Maar de vele reportages en de lichte muziek konden de oorlog niet doen vergeten. De bestudering van deze archieven toonde aan dat de media een eersterangsrol speelden bij het overbrengen van een ideologie. Daarom ook vormt deze catalogus een belangrijk ontsluitingsmiddel voor de analyse van de bezettingsperiode.

Eerst krijgt men een korte historiek van oprichting, organisatie en werking van de zender. Dan volgen de beschrijvende steekkaarten m.b.t. de inhoud van de uitzendingen en de localisatie van het originele document.

Deze analyse wordt vervolledigd met systematisch persononderzoek naar de gebeurtenissen die in de uitzendingen aan bod komen. De kranten worden gekozen in functie van hun ideologie, geografische verspreiding en oplage.

In dit werk dat ongetwijfeld tegemoet zal komen aan de wensen van de onderzoekers naar propagandatechnieken, vindt men tenslotte een bibliografie en verschillende indexen die het opzoekingswerk vergemakkelijken.

G.P./I. REVELARD

4. Een "vergeten" collectie : de kaarten

Sinds kort kan de collectie *geografische kaarten* van het Centrum geconsulteerd worden na een eerste triëring en classering. De verzameling is afkomstig uit verschillende bronnen en omvat o.a. de kaarten van kapitein J.A. FRANS die van 1946 tot 1951 als *Eligibility Officer* voor de repatrieringsdienst van de V.N. werkte.

In totaal kunnen we over ongeveer 5.500 kaarten beschikken, waaronder 1.400 stuks voor Duitsland. Men kan er echter vrijwel alle gebieden van Europa in terugvinden, van Noorwegen tot Italië via Centraal- en Oost-Europa. Dikwijls betreft het stafkaarten van na de oorlog getekend door de *Army Map Service* van het Amerikaanse leger, maar ook reeksen van voor of tijdens de oorlog (o.a. de reeks *Karte des Deutschen Reiches* uit de jaren '30 en '40), stadsplannen, historische en statistische kaarten, plannen van kampen of kaarten voor vliegtuigpiloten.

(1) Mémoire E.E.S.S.E., 1990-91.

Vooralsnog kunnen nog niet alle kaarten onmiddellijk opgespoord worden daar zulks een volledige inventarisering veronderstelt. Nochtans is reeds ongeveer 60% via een reeksinventaris en kaartwijzers (waarbij speciaal de cartografische afdeling van de Albertina-Bibliotheek bedankt wordt voor haar vriendelijke hulp) op geografische omschrijving opzoekbaar en meestal ook consulteerbaar (indien de staat het toelaat). Hopelijk zullen we snel in staat zijn een volledige inventaris aan te bieden, maar ook dan zal de consultatie vooral een kwestie zijn van kijken.

P.T.

5. Persknipsels : Naar aanleiding van een nieuwe aanwinst : de collectie R. Baufays.

Onlangs kreeg het Centrum de gelegenheid om de knipselcollectie van wijlen Roger Baufays te verwerven.

Baufays die 15 jaar was in 1944 heeft de bezetting steeds met zich meegedragen; zijn vader werd als gijzelaar in de citadel van Hoi opgesloten. Sindsdien is hij knipsels i.v.m. het nazisme en het IIIe Rijk beginnen verzamelen. Hij was medestichter van de Association Namuroise de Collectionneurs d'Armes (1973), waar zijn ernst en objectiviteit alom geprezen werd.

De logische structuur van de documentatie leidde ons ertoe deze als eenheid te bewaren, eerder dan ze over diverse archiefbestanden te verspreiden. De lezers zullen dus de originele collectie kunnen inzien van zodra het inhoudsoverzicht ter beschikking zal zijn.

A.C.

C. PUBLIKATIES EN VOORDRACHTEN

1. Publikaties van het Centrum (1)

Als sluitstuk van de vorig jaar door de CIS Academic Editions doorgevoerde microfilming van onze sluikperscollectie, verscheen zopas de *Guide de la presse clandestine en Belgique* (CREHSGM, Bruxelles, 1991). In 674 notities worden de titels van de collectie voorgesteld : hun belang, hun ideologische oriëntatie, hun doelgroep, de sociologische origine van hun uitgevers. Tenslotte vindt men een geografische en zakenindex en een bibliografie.

Wij hopen dat de studie van verzet en sluikpers met deze gids een stuk makkelijker zal worden⁽²⁾.

Vanuit dezelfde zorg om een gebruiksvriendelijk archief en dus goed ontsloten archief, werd ook de productie van onze inventarissen opgedreven.

Zo verscheen eerst de Inventaris 23 - *Belgian and the Foreign Office 1940-45* (L. Van Daele) (NSCWOII, Brussel, 1991). Het gaat hem om materiaal uit het Britse Public Record Office. Het betreft vooral het jaar 1940 (het War Cabinet over België), de bezettingsperiode (Political Warfare Executive en politieke en economische planning) en de naoorlog (politieke situatie o.a. de koningskwestie). Een bijzonder interessant geheel van microfilms en fotocopiees dus.

Dan volgde de Inventaris 24 - *Les Affranchis - Groupe G - Nola* (H. Masson en D. Martin) (NSCWOII, Brussel, 1991). Twee verzetsgroepen en een inlichtingsdienst worden daarin belicht, en niet van de minste. Uit de aard der zaak betreft het hier vooral naoorlogse documenten, maar ze zijn onmisbaar voor een ernstige studie van recrutering, actie en liquidatie van het verzet.

Tenslotte was er de - op de koop toe voor het eerst in een nieuw kleedje gestoken - *Inventaire 25- Archives Luc-Marc/Mill/Zéro* (E. Verhoeven) (CREHSGM, Bruxelles, 1991). Het betreft hier een vrij uitzonderlijk archief, omdat van de bekende clandestiene inlichtingsdienst Luc-Marc en de naar Londen gezonden documenten (courriers) en de operationele documenten bewaard bleven en hier beschreven worden.

Ook in de archieven van de inlichtingsdiensten Mill en Zéro zullen de geïnteresseerden zeker hun gading vinden.

Al met al kregen de onderzoekers dit jaar dus een aantal bijzonder nuttige werkinstrumenten bij. Wellicht kunnen een aantal studies nu gemakkelijker het licht zien...

D.Martin

-
- (1) Te bestellen op het vertrouwde adres : Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Leuvenseplein 4 - bus 19, 1000 Brussel. Tel.: 02/218.45.27 - Telefax : 02/223.08.21.
 - (2) De *Guide de la presse clandestine* is niet afzonderlijk leverbaar en maakt deel uit van de microfilmcollectie te bestellen bij de Academic Editions.

**Uitgaven van het Navorsings- en Studiecentrum
voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog**

**Publications du Centre de Recherches et d'Etudes
historiques de la Seconde Guerre mondiale**

CAHIERS D'HISTOIRE DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE

- 1, 1970 *Les secrétaires généraux et la mise au travail obligatoire (1940-1944) - La propagande pour le travail obligatoire - L'exploitation de la main d'oeuvre belge et le problème des réfractaires - L'établissement d'une administration civile en Belgique et dans le Nord de la France (document).*
129 p. (épuisé)
- 2, 1972 *Le Mouvement National Belge. Activités dans le domaine du Renseignement et de l'Action (1941 - février 1944) - Les réseaux belges en France - Photographie de la presse clandestine de 1940 - Verviers, l'autorité communale en 1940-1941 - L'Internationale Socialiste. Les débats de Londres en 1940-1941 - La Vlaamse Landsleiding, un "gouvernement" d'émigrés en Allemagne après septembre 1944 - La K.A.J. clandestine en Allemagne (1942-1944).*
300 p. (épuisé)
- 3, 1974 *Le service "D" et l'aide aux illégaux - La vie religieuse des prisonniers de guerre belges (1940-1945). Faits et documents - La spoliation économique des Juifs de Belgique - La conférence diplomatique du 5 avril 1940 - La lutte Himmler-Reeder pour la nomination d'un HSSPF à Bruxelles (1942-1944). Première partie : La Sicherheitspolizei en Belgique - Elias, chef du VNV.*
197 p. (épuisé)
- 4, 1976 *La lutte Himmler-Reeder pour la nomination d'un HSSPF à Bruxelles (1942-1944). Deuxième partie : L'infiltration de la collaboration politique en Flandre par la SS, du début de l'occupation à la mort de Staf De Clercq - Quelques données relatives à l'extermination des Tsiganes de Belgique - La mise au travail des Courtraisiens en Allemagne (1940-1945) - La conduite de la guerre économique aux U.S.A. - La représentation des intérêts belges par la Suisse.*
231 p. (320,- F)
- 5, 1978 *La lutte Himmler-Reeder pour la nomination d'un HSSPF à Bruxelles (1942-1944). Troisième partie : Evolution d'octobre 1942 à octobre 1943 - Rex et l'Allemagne (1933-1940). Une documentation - La lettre pastorale du Cardinal Van Roey sur la capitulation du 28 mai 1940. Le rôle du barreau et de la magistrature.*
245 p. (320,- F)
- 6, 1980 *Les conditions de paix de la radio nazie - La propagande : un investissement trop coûteux et mal étudié ? - Le Service Luc, été 1941 - été 1942. Aspects des problèmes de commandement et de liaisons - L'évacuation massive des prisons SS en Belgique. Les convois des 8 et 23 mai 1944 à destination du camp de concentration de Buchenwald - Les volontaires gantois pour les Brigades Internationales en Espagne. Motivations du volontariat pour un conflit politico-militaire.*
191 p. (300,- F/Etranger 390,- FB)
- 7, 1982 *Les réactions à la menace stratégique allemande en Europe Occidentale : la Grande-Bretagne, la Belgique et le "Cas Hollande" (décembre 1938 - février 1939) - Le "Brüsseler Zeitung" (1940-1944) - L'assistance aux mobilisés et à leurs familles en Flandre Occidentale (septembre 1939 - mai 1940) - La lutte Himmler-Reeder pour la nomination d'un HSSPF à Bruxelles. Quatrième partie : Salzbourg avant et après. Evolution politique d'août 1943 à juillet 1944 - Aspects de la seconde guerre mondiale au pays de Saint-Vith.*
211 p. (350,- F/Etranger 400,- FB)

- 8, 1984 *La lutte Himmler-Reeder pour la nomination d'un HSSPF à Bruxelles. Cinquième partie : Salzburg avant et après. Evolution policière de septembre 1943 à la fin de l'occupation.*
240 p. (450,-F/Etranger 500,- FB)

BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

- 1, 1970 *De Secretarissen-generaal tegenover de verplichte Tewerkstelling (1940-1944) - Propaganda rond de verplichte Tewerkstelling - Het gebruik van Belgische arbeidskrachten en het probleem van de werkweigeraars - De vestiging van een burgerlijk bestuur in België en Noord-Frankrijk (Document).*
132 p. (uitgeput)
- 2, 1972 *De socialistische Internationale. De Londense debatten in 1940-1941 - De Vlaamse Landsleiding. Een emigrantenregering in Duitsland na september 1944? - De klandestiene K.A.J. in Duitsland (1942-1944) - De Belgische Nationale Beweging (1941 - februari 1944) - De Belgische netten in Frankrijk - Beeld van de klandestiene pers in 1940 - Het gemeentebestuur te Verviers in 1940-1941.*
306 p. (uitgeput)
- 3, 1974 *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-1944). Eerste deel : De Sicherheitspolizei in België - Dr. Elias als leider van het VNV - De 'Dienst D' en de hulp aan de onderduikers - Het godsdienstige leven van de Belgische krijgsgevangenen (1940-1945) - De economische plundering van de Joden in België - De diplomatieke konferentie van 5 april 1940.*
199 p. (uitgeput)
- 4, 1976 *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-1944). Tweede deel : De infiltratie van de politieke kollaboratie in Vlaanderen door de SS van het begin der bezetting tot de dood van De Clercq (juni 1940 - oktober 1942) - Enkele gegevens betreffende de uitroeiing van de zigeuners uit België - De tewerkstelling van Kortrijkzanen in Duitsland (1940-1945) - De Amerikaanse economische oorlogvoering - De behartiging van de Belgische belangen door Zwitserland.*
227 p. (320,- F)
- 5, 1978 *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-1944). Derde deel : Ontwikkeling van oktober 1942 tot oktober 1943 - Rex en Duitsland (1933-1940) - De herderlijke brief van kardinaal Van Roey over de kapitulatie van 28 mei 1940. Het aandeel van advocatuur en magistratuur.*
248 p. (320,- F)
- 6, 1980 *De vredesvoorwaarden van de nationaal-socialistische radio - De propaganda : Een te kostelijke en slecht bestudeerde investering? - De Dienst 'Luc' (zomer 1941 - zomer 1942) - De massale ontruiming van de SS-gevangenen. De transporten van 8 en 23 mei 1944 naar Buchenwald - Gentenaars in de Internationale Brigaden.*
199 p. (300,- F/Buitenland 390,- BF)
- 7, 1982 *Westeuropese reacties op de Duitse strategische bedreiging vóór de tweede wereldoorlog : Het voorbeeld van Groot-Brittannië, België en de 'Cas-Hollande'-krisis van december 1938 tot februari 1939 - De 'Brüsseler Zeitung' (1940-1944) - De hulpverlening aan de gemobilizeerden en hun families in West-Vlaanderen (september 1939 - mei 1940) - De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-1944). Vierde deel : Salzburg vóór en na. Politieke ontwikkeling van augustus 1943 tot juli 1944 - Flitsen uit het oorlogsgebeuren in de streek van Sankt-Vith.*
216 p. (350,- F/Buitenland 400,- BF)
- 8, 1984 *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel. Vijfde deel : Salzburg vóór en na. Politieke ontwikkeling van september 1943 tot het einde van de bezetting.*
240 p. (uitgeput)

CAHIERS-BIJDRAGEN

- 9, 1985 *Een "zachte" bezetting : De Canadese troepen in België (september 1944 - lente 1945) - Les anciens combattants dans la question royale - De K.A.J.-stichter in de gevangenis (11 juni - 2 september 1942) - Eglise et syndicat en 1940 - Nazi-propaganda in België (1936-1940) - Bibliografie 1982-1984.*
450 p. (580,- F/650,- F)
- 10, 1986 *Le rexisme de 1940 à 1944 : Degrelle et les autres - Les grands industriels belges entre collaboration et résistance : le moindre mal - De Auslandsorganisation in België (1932-1944) - A propos de quelques "chapelles" politico-littéraires en Belgique (1919-1945) - Bibliografie 1985.*
270 p. (450,- F/520,- F)
- 11, 1988 *De wegvoering van Leopold III naar Duitsland - La libération du Brabant wallon - De weerslag van de oorlog op het Belgische omroepbestel - L'engagement de la flotte belge dans l'effort de guerre allié - Bibliografie 1986.*
239 p. (450,- F/520,- F)
- 12, 1989 *Quelques libres propos sur "Faurisson, Roques et Cie" - Les yeux du témoin et le regard du borgne. Lecture critique d'un génocide au quotidien - Een schakel tussen arbeid en leiding : Het Rijksarbeidsambt (1940-1944) - Un groupe de résistants du Nord-Hainaut : La Phalange Blanche - De hoop op een Duitse revanche-oorlog. De voorbereiding van de kollaboratie door de Vlaams-nationalisten rond het weekblad "Vlaanderen" - Toelichting bij het artikel "Het belang en de betekenis van de oorlog voor het Belgisch omroepbestel" - Bibliografie 1987.*
293 p. (490,- F/600,- F)
- 13, 1990 *De militaire funktie van het Albertkanaal - De la "Cité séculière" à la "Cité de Dieu" : Les catholiques et la politique dans la Belgique francophone de l'entre-deux-guerres - Het katolieke patronaat en het korporatisme in de jaren dertig en tijdens de bezetting - La sauvegarde du port d'Anvers - Bibliografie 1988 en 1989.*
300 p. (540,- F/660,- F)

REPERTOIRES/REPERTORIA

- W. MEYERS *België in de tweede wereldoorlog. Bibliografie (1970-1980).*
in 4°, offset, 241 p. (300,- F)
- F. SELLESLAGH *België tijdens de tweede wereldoorlog. Fotorepertorium.*
in 4°, offset, VII-153 p. (uitgeput/épuisé)
- A. CORDEWIENER *La presse et la Seconde Guerre mondiale. Répertoire de la presse périodique conservée au Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale.*
in 4°, offset (épuisé)
- A. CORDEWIENER *De pers en de Tweede Wereldoorlog. Repertorium van de pers bewaard in het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.*
in 4°, offset (uitgeput)
- F. SELLESLAGH *Katalogus van oorlogsaffiches.*
offset, 240 p. (uitgeput)

INVENTAIRES/INVENTARISSEN

1. J. GOTOVITCH *Inventaire du Fonds Léo Lejeune.*
in 4°, offset, XVI-94 p. (105,- F)
2. H. BALTHAZAR *Inventaris Hendrik De Man.*
in 4°, offset, 55 p. (75,- F)
3. J. GALLANT *Inventaris archief J. Grauls.*
in 4°, offset, VI-43 p. (75,- F)
4. J. GOTOVITCH *Archives des Partisans Armés.*
in 4°, offset, XVIII-40 p. (75,- F)
5. D. VERCAUTEREN & J. GOTOVITCH *Archives des réseaux Tégat et Zéro.*
in 4°, offset, X-83 p. (100,- F)
6. J. GOTOVITCH *Papiers privés J. Bondas, L. Delsinne, A. Gerlo...*
in 4°, offset, 88 p. (100,- F)
7. W. STEENHAUT & M. VAN DE STEEN *Archief DeVlag.*
in 4°, offset, VIII-152 p. (150,- F)
8. W. STEENHAUT & D. MARTIN *Fonds Bevrijding van Antwerpen.*
offset, 66 p. (150,- F)
9. H. MASSON *Archives Rex et mouvements wallons de collaboration.*
offset, XIII-58 p. (150,- F)
10. H. MASSON *Office belge d'information et de documentation (INBEL),
Londres 1940-1945.*
offset, XVIII-83 p. (150,- F)
11. D. MARTIN *Archief De Vleeschauwer.*
offset, III-142 p. (200,- F)
12. A. DANTOING *Archives Baron Raoul Richard (1940-1944).*
offset, II-30 p. (75,- F)
13. J. GOTOVITCH *Archives Baron Hervé de Gruben (1926-1947).*
offset, II-21 p. (75,- F)
14. D. VERCAUTEREN & W. MEYERS *Archief Zig.*
offset, III-36 p. (75,- F)
15. P. VAN BELLINGEN *Les attaques aériennes alliées et les sabotages
ferroviaires contre le réseau belge pendant l'occupation
1940-1944.*
offset, III-129 p. (épuisé/uitgeput)
16. J. GOTOVITCH & D. MARTIN *Papiers de Résistants / Dokumenten van Verzetsslui.*
offset, II-66 p. (120,- F)
17. D. MARTIN *Archief V.N.V.*
offset, IV-88 p. (100,- F)
18. J. GOTOVITCH *Archives de guerre de Jef Rens.*
offset, IV-31 p. (100,- F)
19. J. GALLANT *Archief Jean Vossen.*
offset, III-41 p. (100,- F)
20. D. MARTIN *Kleine Vlaamse Fondsen.*
offset, II-32 p. (100,- F)
21. E. VERHOEYEN *Papiers William Ugeux.*
offset, IV-39 p. (100,- F)

22.	B. DELCORD
& J. GOTOVITCH	<i>Papiers Pierre Daye.</i>
offset, VI-63 p.	(150,- F)
23.	L. VAN DAELE	<i>Belgium and the Foreign Office 1940-1945.</i>
offset, IV-164 p.	(250,- F)
24.	H. MASSON
& D. MARTIN	<i>Les Affranchis - Groupe G - Nola.</i>
offset, 53 p.	(120,- F)
25.	E. VERHOEYEN	<i>Archives Luc-Marc / Mill / Zéro.</i>
offset, 42 p.	(120,- F)
26.	H. MASSON	<i>Archives (partielles) de l'UTMI.</i>
offset, 32 p.	(100,- F)

HORS SERIE/BUITEN REEKS

-	J. REYNAERS	<i>Inventaris van het microfilmmateriaal betreffende België in de Tweede Wereldoorlog. Archief van de Reichsführer SS und Chef der Deutschen Polizei (GRMA, T 175) (1)</i>
in 4°, offset, 28 p. | (50,- F) |
|---|-------------|--|----------|

AUTRES PUBLICATIONS/ANDERE UITGAVEN

-	F. SELLESLAGH	<i>De tewerkstelling van Belgische arbeidskrachten tijdens de bezetting (1940) (DOKUMENTEN).</i>
in 4°, offset, 134 p.	(105,- F)
-	F. SELLESLAGH	<i>De tewerkstelling van Belgische arbeidskrachten tijdens de bezetting (1941) (DOKUMENTEN).</i>
in 4°, offset, 134 p.	(160,- F)
-	<i>België heeft en buigt... Originele klankfragmenten uit de periode 1936-1940.</i>
(coproductie BRT - Gemeentekrediet - NCWOII)
Verkrijgbaar in LP-, CD- of cassettevorm		(1.250,- F)
-	M. VAN DEN WIJNGAERT
e.a.	<i>Schoollopen in oorlogstijd. Het dagelijks leven van middelbare scholieren tijdens de Duitse bezetting.</i>
in 4°, offset, 63 p. (coproductie UFSAL-NCWOII)	(150,- F)
-	<i>De oorlog doorheen universitair onderzoek en onderwijs. La guerre dans l'enseignement et la recherche universitaires. Acta van de studiedag van 11 mei 1990. Actes de la journée d'étude du 11 mai 1990.</i>
in 8°, offset, 86 p.		(150,- F)
-	<i>de Gaulle, la Belgique et la France Libre. Journée d'étude. Organisée le 20 Juin 1990.</i>
in 8°, offset, 88 p.		(300,- F)

Encore disponible / Nog beschikbaar

CAHIERS D'HISTOIRE DE LA DEUXIEME GUERRE MONDIALE - BIJDAGEN TOT DE
GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Bruxelles/Brussel, 1967, 248 p. (148,- F)

La Brigade spéciale de Lutte - Le convoi du 22 septembre 1941 - Het alarm van januari 1940 in Nederland - Inventaire de la presse clandestine liégeoise - La résistance belge en 1943 vue par la Gestapo.

Le Centre édite périodiquement un **Bulletin** d'informations qui fait le point des travaux et donne la situation de ses collections. Le Bulletin est envoyé gratuitement sur demande.

Mededelingen, het huisorgaan van het Centrum, brengt regelmatig inlichtingen over de stand van de opzoekingen en van de kollekties en wordt op aanvraag gratis toegestuurd.

EEN UNIEK AANBOD !

Voor slechts 800,- F bieden wij u niet minder dan VIJF nummers van de Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog (1967 en de afleveringen 4, 5, 6 en 7) aan.

OFFRE UNIQUE !

Vous pouvez acquérir SIX numéros des Cahiers d'histoire de la Seconde Guerre Mondiale (1967 et les n°s 4, 5, 6, 7 et 8) pour le prix exceptionnel de 1.000,- F.

BETALING VAN DE PUBLIKATIES BIJ ONTVANGST VAN DE FAKTUUR

PAIEMENT DES PUBLICATIONS A LA RECEPTION DE LA FACTURE

CENTRE DE RECHERCHES ET D'ETUDES HISTORIQUES
DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE

de Gaulle, la Belgique et la France Libre

Bruxelles 1991

SOMMAIRE - INHOUD

Ph. de SAINT ROBERT

Allocution d'ouverture.

Ch. KESTELOOT

Présence et absence: de Gaulle et la résistance en Belgique francophone (1940-1944).

Fr. PEEMANS

Le gouvernement belge de Londres, de Gaulle et le C.F.L.N.

W. UGEUX

Entre Bruxelles et Londres.

J.P. COINTET

Naissance d'une nation, renaissance d'un état: le manifeste.

J.L. VELLUT

La stratégie africaine des grandes puissances. De la drôle de guerre au coup gaulliste à Brazzaville.

J. VANDERLINDEN

L'appel du 18 juin et le Congo belge.

Bruxelles - 1991 - 90 p.

Prix: 300 Fr + frais d'envoi

Prijs: 300 Fr + verzendingskosten

Kan besteld worden bij het

NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG
Leuvenseplein, 4 - bus 19
B - 1000 BRUSSEL

Peut être commandé au

CENTRE DE RECHERCHES ET D'ETUDES
HISTORIQUES DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE
Place de Louvain, 4 - bte 19
B - 1000 BRUXELLES

2. Publikaties en voordrachten van het wetenschappelijk personeel

Alain DANTOING

Publikaties :

- *La "Collaboration" du Cardinal. L'Eglise de Belgique dans la Guerre* 40. Bruxelles, De Boeck-Wesmael, 1991, ill., ind. ann., 466 p.

Voordrachten :

- *L'Eglise en Belgique et la guerre*, 2ième Colloque d'historiens belgo-soviétique, Comité national belge des Sciences historiques i.s.m. de Académie royale de Belgique, Brussel, 23/V/1991.
- *Le Cardinal Van Roey et Léon Degrelle*, Maison de la laïcité, Genappe, 9/VI/1991.

Dirk MARTIN

Publikaties :

- *Gemeentepolitiek en -politici tijdens het interbellum in de grootste twee Vlaamse steden : poging tot situering*, in Tijdschrift van het Gemeentekrediet, 44, 1990/4 (174), p. 61-76.
- *Abbeville, 20 mai 1940 : la bavure*. In : Jours de Défaite (Jours de Guerre, 3), Bruxelles, Crédit Communal, 1991, p. 69-79.
- *Guide de la presse clandestine en Belgique*. C.R.E.H.S.G.M., Bruxelles, 1991 (i.s.m. E. Josse, Y. Hostie en J. Wynants; J. Gotovitch ea.) (214 p.).
- Recensies in *Bijdragen en Mededelingen betr. de geschiedenis der Nederlanden*.

Voordrachten :

- Gastcollege over de archieven i.v.m. de Tweede Wereldoorlog voor de kandidaturen geschiedenis van de R.U.G., 31.1.1991.
- Referaat *Enkele krachtlijnen van bevrijding en naoorlog*, Antwerpen, Vredescentrum, 6.9.1991.

Radio-TV :

- Interview "Jours de guerre" RTBF Hainaut (radio) i.v.m. de universiteiten in 1940-41.

Wim MEYERS

Publikaties :

- Medewerking aan de *Bibliographie de l'Histoire de Belgique - Bibliografie van de geschiedenis van België*, 1989, in *RBPH-BTNG*, 2, 1991. (o.l.v. Romain Van Eenoo).

Radio-TV :

- Deelname aan debat RTBF-Charleroi "*Jours de guerre*", 7 juni 1991.

Gie VAN DEN BERGHE

Publikaties :

- *Recente interpretaties van de jodenuitroeiing* (I) - (V), Streven, november 1990 - maart 1991.
- *The incompleteness of a masterpiece. Paul Hilberg and The Destruction of the European Jews*, Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, XXI, 1990, 1-2, pp. 110-124.
- *De prehistorie van de Golf-oorlog*, Opinie - De Standaard, 21.2.1991.
- *Het nut van 'prehistorische' interpretaties*, Opinie - De Morgen, 8.3.1991.
- *Hitler en het ontstaan van de jodenuitroeiing*, Podium in Ter Herkenning, juli 1991 (Rijksuniversiteit Utrecht, K.U.Leuven).

Recensies en besprekingen voor

- Nederlandse Bibliotheek en Lektuur Centrale, Den Haag
- Streven
- De Standaard der Letteren
- De Morgen

Voordrachten :

- 6 en 13 november 1990, vierde en vijfde deel lezingencyclus '*De Holocaust*': Uniciteit van de Holocaust - Ooggetuigenverslagen, Gent, Humanistisch Verbond.
- 14 november 1990, *Ontkenning en politieke exploitatie van de Holocaust*, Tielt, Vermeylenfonds en Wetteren, Vermeylenfonds.
- 4 december 1990 en 5 februari 1991, *Ontkenning van de Holocaust*, Brussel, Masereelfonds en Hoboken, Centrale Socialistisch Cultuurbeleid.
- 21, 28 februari 1991 en 7 maart 1991, 'Selectiemechanismen met betrekking tot ooggetuigenverslagen'; 'Bronselectie en -interpretatie met

betrekking tot de Holocaust', lessen voor kandidaturen Pol & Soc., Rijksuniversiteit Gent, Prof. Dr. W. Prevenier.

- 11 maart 1991, 'De nazi-judeocide', Lessenreeks in het kader van het project 'Verdraagzaamheid en multicultureel samenleven' van het Berthoutinstituut - Klein Seminarie, Mechelen.
- 13 maart 1991, *De Holocaust in de geschiedschrijving*. Postacademiaal college voor leerkrachten geschiedenis, Rijksuniversiteit Gent.
- 11 mei 1991, *Komplottheorieën in verband met de Holocaust*. Colloquium 'Para of Pseudo', Studiekring voor Kritische Evaluatie van Pseudowetenschap en het Paranormale, Katholieke Universiteit Leuven.

Radio

- Interview over de ontkenning van de jodenuitroeiing, afgenomen door Yvonne Scholten in mei 1991 voor de VARA, uitzending 12 augustus 1991.
- Gepland interview over ooggetuigeverslagen en Holocaustontkenning, BRT Radio 3, uitzending najaar.

Rudi VAN DOORSLAER

Publikaties :

- *De kinderen van het getto. Joodse immigratie en communisme in België, 1925-1940*. R.U.G., Gent, XII.1990, 3 vol. (doctoraal proefschrift).

Voordrachten:

- *Les Juifs et le syndicat du Vêtement*, U.P.J.B, Brussel, 10.1.1991.
- *De joden en het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog in België*. Amplus-serviceclub, Gent, 6.5.1991.
- *Naar een mentaliteitsgeschiedenis van de arbeidersbeweging. De joodse communistische migranten in België, 1925-1940*. Archief en Museum voor de Socialistische Arbeidersbeweging, Gent, 22.5.1991.
- *Entre Ghetto et le monde moderne. Immigrés juifs et communisme en Belgique*. Nanterre (Université de Paris X), Parijs, 28.5.1991.

Etienne VERHOEYEN

Publikaties :

- recensie van *Het Taboe van de kollaboratie* (Van Roy) in : Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis, LXVIII, 1990 (4), p. 1047-50.

- *In Memoriam Jacque Legrelle*, in : De Koerier SRA, 1991, nr. I.
- *In Memoriam Albert Greindl*, in : De Koerier SRA, 1991, nr. I.
- *Archives Luc-Marc, Mill, Zéro*, Inventaires 25, NSCGTWO, 1991.
- *Quelques aspects de la résistance en 1940 : "l'affaire de Flobecq"* in : Bulletin du Cercle Royal d'Histoire et d'Archéologie d'Ath, vol. 7, 24e année, n° 143, pp. 73-90.

K R O N I E K

Schijnwerper op de Inlichtings- en Actiediensten (IAD)

Dat het Centrum op het gebied van de IAD (inlichtingsnetten, sabotagegroepen, ontsnappingslijnen) over uitgebreid archiefmateriaal beschikt, is al meermaals uit vorige "Mededelingen" gebleken. Een aantal van deze fondsen was tot voor kort, mede door het overlijden van J. Dujardin, ongeklasseerd en ongeinventariseerd gebleven. Daarin is nu verandering gekomen. Op twee uitzonderingen na ("Boucle" en "Eva-Portemine") zijn alle IAD-bestanden nu geklasseerd en geinventariseerd. Daarom dit overzicht van de sinds kort beschikbare archieven.

- I S 10 : Zéro (Inventaires 25) : documenten uit de beginperiode, inhoud van de inlichtingsrapporten, enkele dienstnota's en documenten die naar Londen werden gestuurd.
- reeks 3 S : Clarence: Hierin zijn o.m. te signaleren : inlichtingsverslagen opgesteld na de bevrijding (3 S 3), ongeveer de helft van de inlichtingsrapporten ("koeriers") die tijdens de bezetting door Clarence naar Londen werden gestuurd (3 S 6), activiteitenverslagen over de belangrijkste agenten (3 S 7), en de vrijwel volledige verzameling van de telegrammen die tussen Clarence en Londen werden gewisseld (3 S 6 : telegrammen verzonden tussen oktober 1940 en januari 1941 ; 3 S 8,9 en 10 : telegrammen verzonden en ontvangen van juli 1941 tot september 1944).
- 8 S 16 : dienst Martiny-Daumerie : activiteitenverslagen van en over agenten, een honderdtal telegrammen die naar Londen werden geseind (november 1940-januari 1941) en fotocopies van drie agenda's die door Martiny werden bijgehouden tussen 10 mei en 11 oktober 1940, waarin o.m. interessante gegevens over de evacuatie van het personeel van de Burgerluchtvaart, het leven van de Belgen in Londen en zijn recrutering door de *Intelligence Service*.
- reeks 8 S 17 : SOE-agenten: Is het vrijwel onmogelijk om door te dringen tot de archieven van de *Intelligence Service*, dan is de toestand anders voor zijn evenknie op het gebied van actie en propaganda, de *Special Operations Executive*. Op concrete vragen geeft de *SOE Adviser* steeds een precies en soms uitgebreid antwoord. Totnogtoe zijn gegevens beschikbaar over volgende Belgische SOE-agenten : Stinghlamber, Van Impe, Levaque , Absil, Hermie, Tromme, Maus, Detal, Campion, Fabri, Jourdain, Scohier, Lheureux, Cassart, Guillery, Floor, Delvingt, Truyens, Mabilie, Bayet, Davreux, Olga Thioux, Madden, Lomba, Pauly, Thonon, Hautfenne, Andries, Lambert, Guissart de Beaussaint, Duby, Braihant, de Radiguès, Harniesfeger, Morel, Ledoyen, Dirickx, S.H. Gardiner, H. Waddington, De Winter, Causin, Tytgat, Engelen, Heffinck, Hiersoux, Limborg, Michaux, Van Gastel, Wagnies, Goethals, Vergucht, Simon, Delmeire, de Liedekerke (1942), Deflem, Kaanen, Picquart, Claser, evenals over volgende "post libération"-zendingen in Duitsland : Lomba, Hautfenne, Lambert, Nopéré, Causin, Hautain, Limborg, Goethals. Deze lopende reeks zal geregeld worden aangevuld.
- 12 S : Luc-Marc (Inventaires 25): Dit zeer omvangrijk archief - het meest uitgebreide op het gebied van de IAD waarover het Centrum beschikt - omvat naast documenten over de eerste fase van de dienst ("Luc") ook een massa operationele stukken (verslagen van agenten, telegrammen,

dienstnota's, stukken m.b.t. de financiering van de dienst) en ook de volledige verzameling van de originelen van de inlichtingsrapporten die tussen 5 mei 1943 en 4 september 1944 voor Londen werden opgesteld. Het grootste deel van dit archief werd door tussenkomst van de Unie van Inlichtings- en Actiediensten ter beschikking van het Centrum gesteld.

- 13 S : Mill (Inventaires 25) : omvat een onvolledige verzameling van inlichtingsrapporten voor Londen (1943-44), een uitgebreide collectie telegrammen en documenten over de betrekkingen met de Belgische Nationale Beweging. Dit fonds kan aangevuld worden met de Papieren Hervé Close (PC 21). Close was adjunct van de leider van Mill, en stond o.m. in voor de contacten met de BNB. Daarnaast bevat dit fonds heel wat dossiers van agenten van Mill.

Wij willen ook aandacht vragen voor een belangrijk supplement bij de Papieren William Ugeux (PU 2, Inventaires 21). Dit buitengewoon belangrijk fonds bevat documenten i.v.m. vrijwel alle IAD, met inbegrip van de ontsnappingslijnen, en uiterst belangrijke stukken over de werking van de Staatsveiligheid in Londen en de betrekkingen met de Britse diensten. Pro memorie vermelden we nog reeds eerder geïnventariseerde fondsen : Zéro/Tégal (Inventaires 5), Zig (Inventarissen 14), de spoorweginlichtingen van Mill, Marc en Boucle (8 S 14) en Nola (II S).

Tenslotte willen we een oproep doen tot onze lezers. Bij het opzoekingswerk blijkt telkens weer hoeveel documenten m.b.t. de IAD zich nog in privé-bezit bevinden. Slechts één voorbeeld : alle stukken van de Papieren Martiny-Daumerie zijn afkomstig van oud-agenten of van nabestaanden. Wij zouden willen vragen dat personen, die in het bezit zijn van documenten over de IAD (hoe "onbelangrijk" ook op het eerste gezicht) ervoor zouden zorgen dat deze stukken niet verloren gaan en, zo mogelijk via het Centrum, voor historisch onderzoek beschikbaar worden gesteld.

E. VERHOEYEN

Een gecommantarieerde Belgische bibliografie van ooggetuigeverslagen over de nazi-kampen. Een tussenbalans

Toen ik acht maand geleden begon aan mijn zelf gekozen opdracht - het opstellen van een gecommantarieerde bibliografie van gepubliceerde Belgische ego-documenten over de nazi-kampen - had ik een duidelijk afgelijnd streefdoel, maar geen vermoeden van de chaotische stand van zaken van het bibliografisch en historiografisch onderzoek naar ooggetuigeverslagen over nazi-kampen. Gaandeweg heb ik mijn doelstelling steeds duidelijker moeten afbakenen en preciseren. Dat vergde enige theoretische reflectie over mogelijke functies van bibliografieën. Bijna halverwege de termijn van mijn opdracht lijkt het me geen slecht idee om het resultaat van die beslommingen en overpeinzingen aan een breder publiek voor te leggen. Mogelijk komen daaruit enkele zeer welkome suggesties en aanvullingen voort.

Mijn oorspronkelijk plan, een lijst opstellen van alle ego-documenten van Belgen over de nazi-kampen, ze lezen en op hun inhoud beoordelen en classificeren, bleek al snel niet haalbaar en... niet wenselijk. De enkele lijsten met publikaties door Belgen, over België in

de Tweede Wereldoorlog en over de nazi-kampen zijn schromelijk onvolledig, staan vol onjuistheden en fouten. Een direct na de oorlog geschreven boek van een joods auteur maakte bij voorbeeld geen geringe kans in een Holocaust-lijstje opgenomen te worden. Anderen promoveerden een illustrator van een bepaald boek tot de auteur en deze persoonswissel werd door velen kritiekloos overgenomen. Aan de nazi-kampen werd geen bijzondere bibliografische aandacht besteed en ook de Belgische historici hebben weinig interesse betoond voor het rijke corpus ego-documenten over die gruwel. De criteria ooggetuige en ooggetuigeverslag werden kennelijk door niemand overwogen of weerhouden. Het is gewoon onvoorstelbaar hoe weinig in kaart werd gebracht, hoe weinig de Vriendenkringen bezitten en hoeveel verloren is gegaan.

Niemand getroostte zich de moeite om de *Belgische Bibliografie* maand na maand uit te pluizen. Of toch, een Poolse kampoverlevende, Wanda Kiedrzinska. Maar hoe verdienstelijk haar internationale bibliografieën over de bezetting (van Polen) en de kampen ook mogen zijn, ze zag zeer veel over het hoofd en maakte talloze fouten, zeker wat bronnen in westerse talen betreft. En die fouten duiken steevast op bij de enkele auteurs die haar werk hebben geraadpleegd. Bovendien is ook de *Belgische Bibliografie* verre van absoluut betrouwbaar. Boeken geschreven door Belgen maar uitgegeven in het buitenland worden niet zelden over het hoofd gezien. Sommige buitenlandse ooggetuigen worden tot Belgen gepromoveerd omdat de titelbeschrijving de naam van een Belgische stad bevat waar een bijhuis gevestigd is van de Nederlandse of Franse uitgeverij. Vergeten we ook niet dat de wet op het wettelijk depot pas twintig jaar na het einde van de oorlog van kracht werd (1965, *Staatsblad* van 19 januari 1966) en zelfs na die datum werden lang niet alle in eigen beheer uitgegeven boeken gerepertorieerd.

Het uitzuiveren van de bestaande bibliografieën en lijsten is een bijzonder tijdrovende bezigheid. Uit de titels blijkt niet altijd of het om kampen en om een ooggetuigeverslag gaat. Het boek moet opgespoord en ter hand genomen worden, soms bieden alleen de dossiers van het Bestuur voor Oorlogsslachtoffers definitief uitsluitsel over de status van een auteur en over de kampen waar hij/zij gezeten heeft.

Gelukkig kan ik terugvallen op een rijke ervaring met ego-documenten, mijn verzameling ego-documenten en de bibliotheek van het Centrum. Deze bibliotheek werd evenwel nog niet totaal ontsloten, de systematische catalogus is voorlopig onvolledig, niet nauwkeurig genoeg en te weinig gedifferentieerd. Om goed te zijn moeten eigenlijk alle boeken van de bibliotheek stuk voor stuk bekeken worden. Deze toestand is verre van uitzonderlijk. In vergelijkbare en meer gerenommeerde centra (1) heerst een vergelijkbare toestand. In het Institut für Zeitgeschichte (München) vond ik wel een rubriek ego-documenten (Erlebnisberichte) maar die dekt alle getuigenissen en memoires, zowel die van overlevenden, militairen, politici, burgers, SS-ers als ontboezemingen van Holocaust-ontkenners.

-
- (1) Het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en het Joods Historisch Museum in Amsterdam, het Institut d'Histoire du Temps Présent en het Centre de Documentation Juive Contemporaine in Parijs, het Panstwowe Muzeum Oswiecim in Auschwitz, het Institute of Contemporary History (de Wiener Library) in Londen.

Het Centrum is zelfs het enige onderzoekscentrum waar hard en innoverend gewerkt wordt aan de geautomatiseerde ontsluiting van de collectie door middel van een bibliothecair informatiesysteem. Jammer genoeg moet mijn bibliografie af zijn vooraleer dit systeem op punt zal staan.

Dit alles betekent dat, indien ik een betrouwbare en bruikbare bibliografie wil afleveren, ik veel bijkomend opzoekingswerk moet doen, zoveel mogelijk boeken zelf ter hand nemen en beoordelen. Op soms verrassende plaatsen (het Auschwitz-museum bij voorbeeld) vind ik boeken van Belgische overlevenden waarvan ik in België zelfs de titel nog niet had ontdekt. Ook worden tientallen verzamelde titels na onderzoek geëlimineerd omdat ze niets of slechts zijdelings met de kampen te maken hebben, niet geschreven werden door een ooggetuige of door een Belg. Sommige titels uit bibliografische lijstjes zal men dus tevergeefs zoeken in mijn bibliografie. Misschien is het geen onaardig idee om die titels en de reden van hun eliminatie kort te beschrijven in een bijlage.

Van in het begin wou ik meer dan een naamlijst, meer dan een uitdraai van een carthotheek. In plaats van een comparatieve inhoudelijke beoordeling van de ego-documenten - een relatief subjectieve bezigheid - rijpte in mijn geest een bibliografie die behalve werkinstrument ook historische en sociologische bron, haar eigen interpretatie, zou zijn. Niet louter een alfabetische naamlijst, maar een classificatie volgens kamp, interneringsreden en -moment, getuigenis- en publikatie-moment, leeftijd en beroep van de getuige, enzovoort. Een deel van deze gegevens moet worden opgespoord in de ooggetuigeverslagen zelf, meer persoonlijke en pre-concentrationaire gegevens over de auteurs spoor ik op in het archief van het Bestuur voor Oorlogsslachtoffers.

De klemtoon verschoof geleidelijk van inhoudelijk, literair en subjectief, naar vormelijk, sociologisch en meer objectief. De bibliografie moet uiteindelijk een sociologisch profiel van de getuigende Belgische ex-gevangenen mogelijk maken. De representativiteit en verdiensten van dit profiel, haar wetenschappelijke meerwaarde, kunnen evenwel maar goed beoordeeld worden als het in een context wordt ingekaderd, liefst meerdere betekenisvelden. Om de specifieke representativiteit van de ooggetuigeverslagen te doorgronden, moeten de sociaal-economische en politieke groepen waarvan zij de exponentiële vertegenwoordigers zijn, geduid worden. De sociologische doorsnee zou moeten worden getoetst aan betrouwbare globale en statistische gegevens over het geheel van Belgische gevangenen en overlevenden. Maar deze groepen werden nog niet genoegzaam sociografisch doorgelicht. Alleen wat Buchenwald betreft, werd een groot deel van de konvooien vanuit België geanalyseerd, maar de deelstudies waarin dat gebeurde werden niet bruikbaar gesynthetiseerd. Idealiter zou de verzameling Belgische ego-documenten over de nazi-kampen ook vergeleken moeten worden met de verzameling van alle ego-documenten over dat onderwerp. Maar dit corpus werd nog niet in kaart gebracht en het zal me nog vele jaren kosten om een betrouwbare internationale bibliografie op te stellen (1). Al doende heb ik natuurlijk wel vergeleken en bepaalde verschillen vastgesteld. Die moeten gecontroleerd, geëvalueerd en verklaard worden. Vergeleken met omliggende landen bijvoorbeeld, hebben joodse overlevenden van deportaties uit België verrassend weinig getuigenissen geschreven.

(1) Dit werk is een onderdeel van een project rond ego-documenten en hun interpretatie waarvoor het N.F.W.O. me een Krediet aan Navorsers heeft verleend.

Het opsporing- en eliminatieproces van titels moge dan tijdrovend zijn, het is van primair belang. Volledigheid is al belangrijk voor een bibliografie als werkinstrument, voor een als bron opgevatte, geïnterpreteerde bibliografie is ze *conditio sine qua non*. En haar belangrijkheid is vanzelfsprekend omgekeerd evenredig met de omvang van het corpus, zeer groot dus voor de relatief kleine Belgische verzameling.

Het samenstellen van de verzameling is dus een cruciale fase. De mazen van het net moeten zo klein mogelijk gehouden worden, een tiental ontbrekende of foute titels vervalsen de statistische conclusies. Algehele zekerheid over exhaustiviteit heeft men natuurlijk nooit, maar er moeten garanties zijn dat alle bestaande en controleerbare bronnen werden geraadpleegd. In feite moeten alle boeken die in België of door Belgen werden gepubliceerd over de Tweede Wereldoorlog en waarvan uit de titel niet duidelijk volgt dat het om kampervaringen gaat, ter hand genomen worden. Maar behalve in boek- en brochurevorm werden heel wat getuigenissen gepubliceerd in tijdschriften, vaak met zeer beperkte oplage en verspreidingskring. Andere spontane getuigenissen werden niet gepubliceerd en berusten vrijwel onaangeroerd in de archieven van het Navorsings- en Studiecentrum, het Bestuur voor Oorlogsslachtoffers of in een bureaulade van de getuige of zijn nakomelingen. Verder zijn er nogal wat semi-spontane getuigenissen die direct na de terugkeer uit de kampen opgetekend werden in processen-verbaal, materiaal dat verspreid zit in kamparchieven, onder meer in voormelde instellingen. Daar komen nog ontelbare getuigenissen bij in de pers, voor de media. Bij deze verschillende categorieën getuigenissen bepalen deels verschillende criteria wie getuigt, wie zich geroepen voelt en wie aan bod komt. De sociale samenstelling van die verschillende groepen getuigen is dus niet dezelfde. Wat betekent dat de onderzoeksresultaten deels bepaald en vervormd worden door de selectiecriteria van het corpus.

Er is dus nog veel werk aan de winkel. Voorlopig ontbreken tijd en middelen om andere getuigenissen dan die in boek- en brochure-vorm te repertoriëren. Vanzelfsprekend neem ik wel nota van wat ik al doende in tijdschriften en archieven vind.

Tot slot zij nog opgemerkt dat ook discussie mogelijk is over de relevantie van andere criteria die het corpus zullen afbakenen. Wat de getuigen betreft, koos ik voor Belgische en in België gedomicilieerde personen die in een concentratie- of exterminatiekamp hebben gezeten. Maar 'concentratiekamp' en 'uitroeiingskamp' zijn enigszins rekbare begrippen. Volgens de eufemistische terminologie van de SS was bij voorbeeld Breendonk geen concentratiekamp maar een opvangs-, onthaal- of doorgangskamp. Anderen noemen de Dossin-kazerne in Mechelen een concentratiekamp (1). En kan men redelijkerwijs de ooggetuigeverslagen van hen die normaliter vanuit de Gestapo-gevangenissen overgebracht zouden zijn geweest naar een concentratiekamp buiten beschouwing laten? En wat met ego-documenten waarin kampoverlevenden alleen berichten over Gestapo-gevangenissen of doorgangskampen? Ook spelen subjectieve factoren mee, persoonsgebonden ervaring en beoordeling van extremiteit van situa-

(1) Zie b.v. Commissie voor Oorlogsmisdaden - *De Oorlogsmisdaden bedreven gedurende de bezetting van het Belgisch grondgebied 1940-1945. De jodenvervolgving in België* (Luik, 1948) blz. 24.

ties. De selectiecriteria moeten zo ruim mogelijk gehouden worden. Arrestatie, opsluiting en vrijheidsberoving bieden de grootse heuristische kansen.

De geplande bibliografie is enerzijds niet meer dan een eerste aanzet, anderzijds is deze systematische en analytische bron-bibliografie van ego-documenten over de nazi-kampen uniek in haar soort.

Gie Van Den Berghe

Het Centrum automatiseert

In september 1991 zullen oplichtende beeldschermen de leeszaal van het Centrum sieren en zal ons instituut het tijdperk van de informatica binnentreden. Daarmee krijgt de lezer slechts het "topje van de ijsberg" te zien. Achter de voor de documentatiegebruikers zichtbare aanwezigheid van monitoren in de leeszaal, gaat inderdaad een ingrijpende reorganisatie van zo goed als alle activiteiten van het Centrum schuil.

Het prille begin

In 1988 werden de eerste timide stappen gezet voor deze automatisering, maar het was pas in 1989, toen J. Gotovitch het roer overnam, dat dit project in een versnellingsfase terechtkwam.

Van in de beginne werd gedacht aan een zo ver mogelijk doorgedreven integratie van de diverse gebruiksmogelijkheden van de moderne informatica. De volgende rangorde van doelstelling diende daarbij als leidraad :

1. Alle types van documentatie (brochures, boeken, archieven, periodieken, foto's, geluidsmateriaal, affiches, enz.) op een geïntegreerde en systematische manier voor de gebruiker van het Centrum ontsluiten;
2. De administratieve taken, d.w.z. tekstverwerking (briefwisseling, teksten, rapporten, mailings), boekhouding, facturatie, besteladministratie, tijdschriftenbeheer en publicaties (Mededelingen, Cahiers-Bijdragen) mede automatiseren;
3. De mogelijkheid creëren om de informatica ook als hulp te gebruiken bij inventarisatie en het uitvoeren van onderzoeksprojecten (met bv. statistische programma's).

Om de prioritaire doelstelling, zijnde de geautomatiseerde onsluiting van het documentatiebestand, te realiseren werd uitvoerig informatie verzameld, o.m. op basis van werkbezoeken aan diverse belgische bibliotheken en onderzoeksinstituten, het Internationaal instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam en *Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine* in Parijs.

Geopteerd werd voor het bouwen van de configuratie rond het Vubis bibliothecair informatiesysteem. Trouw aan de basisfilosofie van het Centrum, die de nadruk legt op de toegankelijkheid van de documentatie,

werd een globale keuze gemaakt voor een bibliotheeksoftware en niet voor een archiefbeheersysteem. VUBIS bood daarenboven een aantal specifieke voordelen : het was in multi-user vorm bruikbaar op microcomputer, het was uitermate gebruiksvriendelijk (menugestuurde invoer en consultatie) en last but not least werd door de structurele band met het "open" INFO-FLASH documentatiesysteem de mogelijkheid geschapen om naast de bibliotheekmaterialen ook de archief- en audio-visuele materialen via een geïntegreerd systeem te ontsluiten.

Omdat in 1989 slechts een beperkt krediet beschikbaar was, maar wij evenmin langer wilden talmen, werd met een 80386 SX PC-toestel en een één-gebruiker versie van VUBIS in december van dat jaar een bescheiden begin gemaakt met het invoeren van de bibliotheek. Vandaag, één en een half jaar later, zijn er 20.000 beschrijvingen aangemaakt en werd het boekenbestand bijna volledig ingevoerd.

De uitbouw van een netwerk

Het inbrengen van de bibliografische boek-gegevens was slechts één aspect van de automatisering. Er bleven nog de andere materialen - archieven, foto's, geluidsmateriaal, kaarten, enz. - te beschrijven, en dat moest gerealiseerd worden middels een uniform menugestuurd systeem. Daarvoor zullen in samenwerking met de VUBIS-leverancier, ODIS, in INFO-FLASH een aantal structureel met VUBIS vergelijkbare bestanden worden gecreëerd in het voorjaar van 1992.

Verder dient er, voor alle types van materialen, een globale onderwerpsontsluiting te worden ontworpen. Dat heeft voor gevolg dat de manuele "thematische" ontsluiting die tot op heden in de bibliotheeksector werd gebezigd, niet meer bruikbaar is. Documentalist Patrick Temmerman opteerde, na een uitgebreide voorstudie, voor de gestandaardiseerde en gecontroleerde indexeertaal RAMEAU. Deze RAMEAU is een Franse afgeleide van de Amerikaanse *Library of Congress Subject Headings*, die het voordeel biedt meer op Europa georiënteerd te zijn. Steunend op de regels van RAMEAU maakt hij een thesaurus aan die toegespitst is op het inhoudelijk werkveld van ons Centrum. Vanaf het voorjaar van 1992 zal het herindexeren van de boeken en de andere materialen kunnen beginnen.

Deze uitbouw van een geïnformatiseerde ontsluiting van de documentatiebestanden was maar verantwoord, wanneer meerdere personen tegelijkertijd zowel zouden kunnen consulteren als invoeren. Om dit te realiseren en ook de andere taken van het Centrum te kunnen automatiseren (administratie, boekhouding, publicaties, enz.) werd van den beginne voor een netwerksysteem geopteerd. In feite zullen er twee netwerken naast elkaar draaien die verbonden zijn met dezelfde PC's : één serieel rond het documentair info-systeem en één parallel rond NOVELL-netware voor alle andere softwaretoepassingen.

Om al dat moois te realiseren was er vanzelfsprekend geld nodig dat het Centrum niet op zijn gewone begroting kon verhalen. In februari 1990 werd daarom een dossier ingediend bij de diensten van de voogdijminister Louis Tobback met het oog op het bekomen van een "buitengewone toelage voor de aankoop van wetenschappelijke uitrusting". Een ad hoc-commissie bezag het dossier met een welwillend oog en op 12 juni 1991 kwam het

officieel schrijven van minister Maystadt die het Centrum uit de pot van de Nationale Loterij het gevraagde bedrag toekende.

Dit laat ons toe een netwerk uit te bouwen dat, uiteraard op termijn, de interne werking van het Centrum grondig zal moderniseren (bv. op het terrein van de publicaties), en waarvan vooral de bezoeker zal kunnen genieten. In de toekomst zal wie iets wenst te lezen, te zien of te horen over Léon Degrelle, Charles de Gaulle of koningin Wilhelmina, wie een politieke, economische of zelfs sociale studie maakt over de recente Belgische geschiedenis, wie belangstelling heeft voor fascisme, antifascisme of neofascisme, collaboratie of vlaams-nationalisme, repressie, koningskwestie, concentratiekampen, judeocide en joodse geschiedenis in het algemeen, ... een uitermate nuttig geïnformatiseerd instrument ter beschikking hebben om het volledig documentatiebestand van het Centrum op een systematische manier te bevragen. Hierdoor zal de informatie niet alleen sneller kunnen teruggevonden worden, maar zal ze ook vollediger zijn. Deze informatisering betekent dan ook in de eerste plaats een kwalitatieve stap voorwaarts voor het Centrum in zijn geheel.

Vandaag staan we nog niet zover. De belangrijkste stappen zijn evenwel reeds gezet geworden : wij hebben de nodige financiële middelen kunnen vergaren voor de aankoop van hardware en software en dankzij de grote inzet van het personeel - Patrick Temmerman, Hilde Keppens en Kathleen Vandenberghe - werd met zevenmijlslarzen het boekenbestand beschreven. Er is hoop voor de toekomst !

Rudi VAN DOORSLAER
projectcoördinator
automatisering
8 juli 1991

L E K T U U R N O T I T I E S

H.-Dieter ARNTZ, *Judenverfolgung und Fluchthilfe im deutsch-belgischen Grenzgebiet*, Kumpel, Euskirchen, 1990 (10.096).

De A. beschrijft bijzonder gedetailleerd de wijze waarop het leven van de joden in het Duitse grensgebied langzamerhand onmogelijk werd naar 1938 toe. Maar ook andere joden zullen (zelfs tijdens de bezetting) over de "grüne Grenze" naar België raken. Ook op die vlucht en de toestand in België gaat Arntz nauwkeurig in. Hij moet vaststellen : "grösste Gefahr für jüdische Flüchtlinge : Abschiebung durch die Belgier"...

D.M.

J. BOON, *Memoires*, Houtekiet, Antwerpen, 1990 (10.146).

Op band genomen en uitgetikt levensverhaal van L.-P. Boon's weduwe. Zonder franjes vertelt zij over haar leven met een van onze grootste auteurs. Het dagdagelijkse leven tijdens interbellum, bezetting en naoorlog komt uitgebreid aan bod. Geen grote literatuur maar aangrijpend in zijn eerlijkheid.

D.M.

J. BORRE, *Gerard Walschap. Rebel en missionaris*, Dedalus, Antwerpen, 1990 (10.099).

Het leven en de literaire evolutie van Walschap geschetst in een diepgravend werk. Verschillende hoofdstukken zijn gewijd aan de periode om en rond de tweede wereldoorlog. Ook voor Walschap werd het de politiek van het minste kwaad : hij had een gezin met vijf kinderen te onderhouden... en zou dus inspecteur van openbare bibliotheken worden.

D.M.

R. BOULANGE, R. CAVENAILLE en M. COLLE, *La Belgique des origines à l'Etat fédéral*, Namur, Editions Erasme, 1990 (10.179).

Dit handboek Belgische geschiedenis werd geschreven in functie van de jongste staatshervorming. Het accent ligt dus specifiek op de regio's Vlaanderen en Wallonië. De tweede wereldoorlog wordt slechts even behandeld. De karakteristieken van de collaboratie in het Noorden en het Zuiden van het land worden objectief, maar te kort beschreven. In bepaalde hoofdstukken komen nog wel het verzet, het economisch leven enz. aan bod.

A.C.

A. CRAHAY en J. GERARD, *Le général Van Overstraeten "Vice-Roi" en 1940*, Braine l'Alleud, J.M. Collet, 1990 (BA 10.275).

De lezer die graag iets nieuws zou leren i.v.m. het leven van generaal Van Overstraeten kan dit boek terzijde leggen. Het is niet

bijster origineel.

Alleen wie van de *petite histoire* houdt, zal hier wellicht zijn gading vinden.

A.C.

A. DANTOING, *La "collaboration" du Cardinal. L'Eglise de Belgique dans la guerre 40*, Brussel, De Boeck-Wesmael, 1991.

De auteur behandelt hoofdzakelijk de houding die Kardinaal Van Roey als hoofd van de Kerk in België tijdens het eerste bezettingsjaar heeft aangenomen. Bij Van Roey primeerde steeds het hoger belang van de Kerk die hij vertegenwoordigde en voor zover dat gevrijwaard bleef, was hij, althans in 1940, tot kompromissen met de bezetter-overwinnaar bereid en was hij niet afkerig van allerlei Nieuwe Orde-initiatieven op politiek gebied. Hierin werd hij gevolgd door de andere Belgische bisschoppen, behalve door de onbuigzame Luikse Mgr. Kerkhofs. Die voorwaardelijke meegaandheid van Van Roey mondde ten slotte uit in een voorzichtige "politiek van het minste kwaad", zoals die trouwens ook door de andere, wereldlijke, Belgische notabelen werd gevoerd. Van Roey's strak beredeneerd optreden leidde ertoe dat de Kerk en al haar talrijke instellingen en organisaties zonder ernstige strubbelingen tijdens de bezetting konden blijven doorwerken, wat uiteindelijk toch het hoofddoel van de kardinaal was. De auteur, die als eerste vorser toegang kreeg tot het *sanctum sanctorum*, het hedendaags archief van het Aartsbisdom Mechelen-Brussel, doet de handelingen van Van Roey en die van zijn medespelers haarfijn uit de doeken en slaagt er zelfs in door een biezonder nauwgezette tekstanalyse de gedachtengang van de aartsbisschop te rekonstrueren. Laten wij hopen dat de auteur het niet bij dit ene jaar 1940 zal laten en ons binnen afzienbare tijd een even knap en boeiend vervolg op dit eerste boek, dat wij als een mijlpaal in de geschiedschrijving over de Kerk in België kunnen beschouwen, zal brengen.

F.S.

E. DE BRUYNE, *Les Wallons meurent à l'Est. Le Légion Wallonne et Léon Degrelle sur le front russe 1941-1945*, Bruxelles, Didier Hatier, 1991 (10.077).

Waardevol boek van E. De Bruyne dat het leven schetst van de Légion Wallonie met zijn interne tegenstellingen, onder andere over wat men uiteindelijk met de Légion wilde bereiken.

Een objectief relaas dat niets te maken heeft met de legendes neergeschreven door Mabire of Degrelle. Van het "ideaal" schiet hier niet veel over. Maar zoals F. Balace in de inleiding schrijft, werd dat ideaal in de "propagande héroico-politique" van de gecensureerde pers gretig gebruikt.

A.C.

J. de THIER, *Un diplomate au XXe siècle*, Le Cri, Bruxelles, 1990.

Oud-ambassadeur de Thier schreef zijn leven neer. Na enkele korte verblijven in Berlijn was hij op post in Teheran (1935-37). Vooral interessant voor ons zijn jaren in Washington van 1938 tot 1944 en in

Madrid in de onmiddellijke naoorlog, waar hij met het probleem van de uitlevering van Degrelle zat. Onder andere posten zou hij België nog in de UNO vertegenwoordigen ten tijde van de Kongocrisis.

Al bij al toch geen onthullend boek.

D.M.

B. D'HAINAUT, C. SOMERHAUSEN, *Dora 1943-1945*, Bruxelles, Didier Hatier, 1991.

Het verschrikkelijke verhaal van de 2500 Belgische politieke gevangenen die in de onderaardse dodenfabriek van het concentratiekamp Buchenwald de raketten voor Hitler bouwden. Gebaseerd op tientallen wetenschappelijk verwerkte getuigenissen wordt ingegaan op het "leven" in Dora, de evacuatie en de bevrijding. Met in bijlage de tragische lijst van weggevoerden - 1400 Belgen zouden nooit meer terugkomen...

D.M.

E. GERARD e.a., *De Christelijke Arbeidersbeweging in België*, Leuven, Universitaire pers, KADOC-Studies 11, 1991.

Naar aanleiding van de honderdste verjaardag van *Rerum Novarum* gaf het Algemeen Christelijk Werknemersverbond (ACW) opdracht aan een ploeg historici o.l.v. E. Gerard een nieuwe synthese te brengen over de geschiedenis van de kristelijke arbeidersbeweging in België, vijftientig jaar na het baanbrekende werk *150 jaar katholieke arbeidersbeweging in België* van S.H. Scholl. In het eerste deel wordt de kristelijke arbeidersbeweging die, vergeleken met andere Europese landen, in België een uitzonderlijke ontplooiing kende, gesitueerd tegen de achtergrond van politiek en economie, Kerk en cultuur en wordt nagegaan in welke mate bepaalde omgevingsstructuren hun invloed op de beweging hebben uitgeoefend. In het tweede deel worden de verschillende organisaties (ACV, KAV, KAJ, enz.) elk afzonderlijk onder de loep genomen, waardoor men zich een goed idee kan geven van hun resp. groei en machtspositie binnen de beweging. Het gaat hier, zowel naar vorm als naar inhoud, om een meesterlijk standaardwerk dat niet alleen de specialist, maar ook de gewone weetgrage lezer zal interesseren.

F.S.

J. GERARD-LIBOIS - J. GOTOVITCH, *Léopold III : de l'an 40 à l'effacement*, Bruxelles, Politique et Histoire, 1991 (10.227).

Zoals men kan verwachten van dit auteurs-duo, degelijk werk. Het voorwoord is een perfecte vraagstelling naar de handelingen van de belanghebbende partijen in de Koningskwestie op de verschillende niveaus van perceptie en interpretatie. Die vraagstelling wordt afdoende beantwoord in de bewijsvoering. Alleen, maar hier is er te weinig ruimte om een debat te openen, lijkt het me dat de reacties van het Vlaamse landsdeel, of in een aantal gevallen het gebrek aan reacties, te weinig aan bod kwamen. Is dit te wijten aan het door de auteurs gebruikte bronnenmateriaal of, wat mij waarschijnlijker lijkt, hadden de Vlamingen eigenlijk geen andere rol te spelen dan gebruikt te worden? Waar waren de echte machtscircuits?

W.M.

L. HUYSE, S. DHONDT, *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Leuven, Kritak, 1991. (10.418).

Het eerste echt wetenschappelijk werk over de repressie. Een representatieve steekproef van meer dan vijfduizend vonnissen en arresten heeft gegevens opgeleverd over het profiel van de collaborateurs, de werking van de krijgsraden, de evolutie van en de regionale variatie in de bestraffing. Daarnaast heeft een analyse van duizenden politieke en ambtelijke stukken geleid tot een reconstructie van het repressiebeleid van de Belgische overheid. Een boek dat wellicht nog veel stof zal doen opwaaien.

D.M.

M. GREGOIRE, 1944-1945. *La bataille des Ardennes en images*, Brussel, Editions Libro-Sciences, 1990.

In dit zoveelste fotoboek over de Ardennenslag valt niets origineels te rapen. In de (lange) inleiding wordt uitsluitend aandacht besteed aan het militaire aspekt van het offensief en wordt er met geen woord gerept over het tragisch lot van de burgerbevolking. Het gebruikte fotomateriaal (waarvan de oorsprong nergens wordt vermeld !) lijkt op wat men al zoveel keer elders heeft gezien. De opmaak is banaal en de onderschriften zijn het evenzeer.

F.S.

L. LEVAUX, *Ceux des Forts de Liège. Fort de Pontisse - Mai 1940*, Paris, Académie Européenne du Livre, 1990 (10399).

De verantwoordelijke uitgever van het tijdschrift *Ceux des forts de Liège* (Verbroedering van de Oudgedienden van de forten van Luik) Louis Levaux was in mei 1940 sekretaris van kommandant Pire van het fort Pontisse.

Dit boekdeeltje is essentieel gebaseerd op het velddagboek van kapitein Pire en vormt een eerbetoon aan de dappere verdedigers van een fort van de versterkte stelling Luik in 1940.

Met een aantal technische preciseringen die de militaire historici zeker zullen interesseren.

A.D.

M. P. R. LOUCHE, *"Luc" and "Marc" Leopoldsburg calling London*, Brussel, 1991, gefotokopieerd (uitgave in eigen beheer).

Dit boek is het resultaat van het monnikenwerk dat de auteur verrichtte in het omvangrijke archief van de inlichtingendienst "Marc". Met veel geduld selecteerde hij de honderden berichten die agenten van "Marc" over de situatie te Leopoldsburg en Heppen naar Londen doorseinden. In deze bronnenuitgave worden al die teksten in kronologische volgorde gepubliceerd. Het geheel wordt afgerond met een overzicht van de groepen die over Leopoldsburg informeerden en de curricula vitae van hun leden. Een onmisbaar werk voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van Leopoldsburg en omgeving tijdens de bezetting.

F.S.

R. MACHIELSEN, *De Belgische koopvaardij in de tweede wereldoorlog*, Antwerpen, Verbroedering der Belgische Zeelieden ter Koopvaardij van de Oorlogen, 1990 (10.015). Een franse vertaling, verzorgd door Henri Mativa, verscheen als *La Marine Marchande Belge dans la seconde guerre mondiale* in 1991 (10.417).

Als je je ook maar een beetje interesseert aan zeevaartgeschiedenis, moet je dit boek lezen. Het hele harde wedervaren van de Belgische zeelui tijdens de oorlogsjaren – met de verliezen door torpederingen en bommenwerpers, met het dagelijks leven in hitte en vrieskoude – wordt door de A. met veel kennis van zaken én met een bittere ondertoon omwille van de miskennen van de verdiensten van die zeelui gebracht.

W.M.

J. MILTIS, *La piste du risque. Commando parachutiste*, Virton, Editions Michel Frères, 1991 (10.234).

In een mooi en rijkelijk geïllustreerd boekwerk vertelt Jean Militis de geschiedenis van de Belgische paracommandos vanaf hun ontstaan tot nu. Een belangrijk hoofdstuk behandelt de Belgische S.A.S.-mannen en commandos in 1942-45. De liefhebbers van militaire geschiedenis zullen dit werk geschreven door een specialist terzake zeker nuttig vinden.

A.C.

J. PACCO, *History of the Belgian Air Force 1910-1990*, Aartselaar, JP Publications, 1990 (10.176).

In deze tweetalige (Frans/Engels) en rijkelijk geïllustreerde uitgave ligt de nadruk op de periode na de tweede wereldoorlog. Het onderscheidt zich van andere boeken over dit onderwerp door het interessante fotomateriaal over het militaire vliegwezen in de voormalige kolonie.

G.P.

L. PAPELEUX, *L'action caritative du Saint-Siège en faveur des prisonniers de guerre*, Bruxelles-Rome, Institut historique belge de Rome, 1991 (10.298).

L. Papeleux, door de wol geverfd onderzoeker van de *Actes et documents du Saint-Siège*, voegde een nieuw werk toe aan zijn reeds lange lijst van artikels en boeken i.v.m. het Vatikaan tijdens de tweede wereldoorlog.

Hij analyseert ditmaal de concrete uitwerking van de caritatieve actie van de informatiedienst van de Heilige Stoel voor de krijgsgevangenen. De A. onderlijnt de passiviteit van het Vatikaan m.b.t. de Belgische krijgsgevangenen. Hij wijt dat aan het feit dat de Heilige Stoel na de capitulatie van 28 mei 1940 en tot begin 1941 zeer slecht ingelicht was over de situatie in België. Langs de andere kant vroeg geen enkele Belgische overheid inlichtingen over verdwenen Belgische militairen. Tenslotte deed de Heilige Stoel heel de oorlog door alsof er

geen Belgische regering te Londen bestond en stuurde er geen gezant heen, alhoewel er een Belgisch ambassadeur bij de Heilige Stoel was. Terwijl nuntius Valeri uit Vichy inlichtingen doorstuurde i.v.m. de Franse gevangenen, kaartte men noch vanuit België, noch vanuit Londen het probleem aan te Rome.

A.D.

W.S. PLAVSIC, *Monsieur le Premier ministre*, Bruxelles, Didier-Hatier, 1988 (B 3175).

Reeds in verschillende werken werd de uitoefening van de uitvoerende macht in het kader van ons publiek recht bestudeerd. Het boek van Plavsic moet in een ander perspectief gezien worden. Hij wil de rol van de Eerste minister verklaren zowel in de regering als in het nationale kader en de verschillende aspecten van zijn functie beschrijven. In het eerste deel van het werk worden achtereenvolgens behandeld de grondslagen en de historiek van de functie, de regeringsvorming, de bevoegdheden van de premier, de ministerraad, de premier en de ministerraad aan het werk, de formele procedures en de praktijk van die raad, de diensten van de eerste minister en het dagelijks leven in de Wetstraat 16. Het tweede deel is gewijd aan de vijftien politici die tussen 1944 en 1988 de functie van premier uitoefenden.

A.D.

F.-C. RABE von PAPPENHEIM, *Erinnerungen des Soldaten und Diplomaten 1914-55*, Biblio-Verlag, Osnabrück, 1987 (10.098).

Gedenkschriften van de "niet politieke" officier die Duits militair attaché in Brussel was tussen 1937 en '40. De hele carrière van Rabe tot aan de terugkeer uit Russische gevangenschap komt aan bod. Interessantst voor ons de hoofdstukken over zijn jaren in Brussel ten tijde van de onafhankelijkheidspolitiek. De auteur noemt Leopold III "*der Initiator dieser für Deutschland so willkommenen Lösung*".

D.M.

F. SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag. Van cultuurbeweging tot politieke partij 1935-45*, Perspectief uitgaven, Gent, 1991 (10.023).

Seberechts concludeert dat de positie die de DeVlag uiteindelijk bereikte, te danken was enerzijds aan de rol van twee voormannen, Van de Wiele en Wilkening, anderzijds aan het feit dat het V.N.V. niet coherent genoeg was om zich echt te kunnen opdringen in de nieuwe orde.

En : anders dan het V.N.V. hoefde de DeVlag "geen rekening te houden met een partijpolitieke en parlementaire traditie".

D.M.

A. SEGERS, *Carnet d'un "Crab"*, Brussel, 1990 (uitgave in eigen beheer).

De vloed van al dan niet gepubliceerde verhalen over het wel en wee

van Belgische jongelui, die in mei 1940 op bevel van de regering naar Frankrijk trokken om er een hypotetische wervingsreserve voor het leger te vormen, houdt onverminderd aan. Het relaas van Albert Segers behoort tot het beste van wat we op dat gebied te lezen kregen. Waarheidsgetrouw, zonder franjes, vertelt hij met jeugdig entoesiasme al wat hij op weg naar en in Frankrijk zelf heeft meegemaakt. Kortom, een uitzonderlijk boeiend getuigenis.

F.S.

P. STEPHANY, 1941. *Les misères et les chagrins de l'année la plus noire*. Bruxelles, Paul Legrain, 1991 (10.225).

Na 1940. 366 *Jours d'Histoire de Belgique et d'ailleurs* zet Pierre Stéphanly zijn spannende verhaal van de bezettingsjaren voort. Honger, koude, angst : 1941 was misschien het ergste jaar, maar het was ook het jaar van de Duitse inval in de Sovjetunie en de intrede in de oorlog van de U.S.A. en dus het jaar van de hoop.

Maar dat leek toen minder evident want de Duitse macht bleef indrukwekkend en men beleefde dagen, aldus Stephany, "où il semblait qu'il ne dût plus jamais y avoir de printemps".

De A. wilde ons vertellen hoe de Belgen vijftig jaar geleden de geschiedenis en het dagelijks leven leefden. Dankzij het brio van de nieuwsgierige journalist en het doorzicht van de non-conformistische historicus is hij daar uitstekend in geslaagd.

A.D.

P. STIPPELMANS, *Mijn verhaal, Razzia te Sint-Truiden, 1943-1945*, Sint-Truiden, eigen beheer, 1991.

Stippelmans was de jongste van een zeventigtal weerstanders (Nationale Koninklijke Beweging) uit de streek van St-Truiden en Hasselt die in mei 1943 werden opgepakt. Velen werden vrijgelaten maar dertig werden op transport gezet naar Duitsland; zeventien hebben dat niet overleefd.

Stippelmans heeft zijn tocht doorheen verschillende gevangenissen (Sint-Gillis, Essen, Strehlitz) en concentratiekampen (Breendonk, Esterwegen, Börgermoor, Gross-Rosen en Dora) nu te boek gezet. Hij beschrijft op directe en beklemmende wijze, zonder pathos, levensomstandigheden, dagelijks leven, solidariteit, trouw, verdeeldheid, hebzucht en machtszucht in de kampen. De inlevingsmogelijkheid wordt verhoogd door een knappe verhaaltechniek, vele boeiende en aangrijpende anecdotes. Bittere kritiek ook op bewindslui die kleine mensen de hete kolen uit het vuur laten halen, uit de verschrikking niets geleerd hebben en op de amnestiebeweging.

G.V.D.B.

J. SURMONT, *Willem Elsschot. 1882-1960. Een biografie*, Brussel, Vrijzinnig Studie-, Archief- en Documentatiecentrum Karel Cuypers, 1990 (10.228).

In dit werk - dat op een doctoraatsstudie moet uitlopen - verklaart

de auteur Elsschots sympathieën voor de Vlaamse zaak en voor het communisme vanuit diens humanistisch rechtvaardigheidsgevoel. De gedichten "Van Der Lubbe" en "Borms" illustreren dit, hoewel zijn vriend Boon het met dit laatste wat moeilijk had. Tijdens de tweede wereldoorlog schreef Elsschot onder het pseudoniem "Nicodemus" een paar stichtende verhaaltjes in de *Kleine Snoeck's Almanak* 1943 : ze moesten de landbouwers ertoe aanzetten om hun producten aan de NLVC te leveren i.p.v. ze op de zwarte markt verkopen...

G.P.

M. VAISSE, (Edit.), *Ardennes 1940*, Paris, Henri Veyrier, 1991 (10.257).

Hier werden in één volume de veertien bijdragen gebundeld van een colloquium dat plaatsgreep op 11 mei 1940, gewijd aan wat er tijdens de meidagen 1940 gebeurde in de Ardennen, zowel Franse als Belgische. Naast de klassieke militair-strategische beschouwingen kwam ook het lot van de burgerbevolking ter sprake, o.m. bij Jean-Louis Crémieux-Brilhac, *Les rumeurs dans les Ardennes* (pp. 163-176); Valérie Rostowsky, *La vie quotidienne des civils ardennais pendant la "drôle de guerre"* (pp. 177-201); Gérard Giuliano, *L'Exode des populations ardennaises en mai-juin 1940* (pp. 203-212), Maurice Vaisse, *Sauve qui peut dans les Ardennes !* (pp. 213-220) en tenslotte Jacques Wynants, die het had over *Quelques problèmes des civils et des administrations locales dans les Ardennes belges, mai-juin 1940* (pp. 223-234).

W.M.

M. VAN DEN WIJNGAERT, *L'économie belge sous l'occupation. La politique d'Alexandre Galopin, gouverneur de la Société Générale*, Paris-Louvain-la-Neuve, Duculot, 1990 (10.270).

Men kan de Franse vertaling van Nood breekt Wet. Economische collaboratie of accommodatie. Het beleid van Alexandre Galopin, gouverneur van de Société Générale, tijdens de Duitse bezetting (1940-1944) alleen maar begroeten. De problematiek van de industriële en financiële politiek tijdens de bezetting is reeds het onderwerp geweest van verschillende publicaties. Maar men wachtte nog steeds op de synthese die de politiek van het minste kwaad van de Belgische industriëlen en financiers tijdens de zwarte jaren in een bredere context zou plaatsen. Dat is de bedoeling van dit werk dat ingaat op de evolutie van de Galopin-doctrine, de reacties van de regering te Londen en de naoorlogse kritieken. In dit verband is een belangrijke vraag of Galopin en zijn medewerkers hun industriële politiek voerden in naam van een opdracht die hen op 15 mei 1940 door de regering Pierlot gegaan werd. Met een "opportunisme éhonté" hebben Pierlot en Spaak dit na de oorlog ontkend, maar de A. toont aan dat de industriëlen en financiers onweerlegbare bewijzen van het tegendeel voorlegden.

A.D.

J. VANDERLINDEN, *A propos de l'uranium congolais*, Bruxelles, Académie de Sciences d'Outremer, 1991.

Reeds jaren onderzoekt Jacques Vanderlinden, hoogleraar aan de ULB,

de archieven van de Union Minière en die te Washington m.b.t. een van de grootste geheimen van de XXe eeuw : het kongoles uranium. Tussen 1923 en 1960 was er de mythe van het tegelijk genezende en dodende uranium. Maar aan de vooravond en vooral tijdens de oorlog ging het eigenlijk om de aanmaak - onder de grootst mogelijke geheimhouding - van de atoombom van Hiroshima.

De A. toont ontegensprekelijk didactisch talent bij het voorstellen van de wetenschappelijke aspecten, gepaard aan een volledige beheersing van zijn geheel nieuwe bronnenmateriaal. In een honderdtal bladzijden krijgen we zo een feitenrelaas gekoppeld aan een bijna romanesk verhaal...

J.G.

J. WILLEMS (Red.), *Gladio*, Berchem, 1991.

In deze publicatie uit de reeks kritische EPO-dossiers wordt de vraag gesteld naar de mogelijke betrokkenheid van geheime militaire inlichtingendiensten in Italië en België bij politieke terreurdaden. Aldus wordt gewezen op de waarschijnlijke vermenging van Amerikaanse CIA- en NATO-belangen enerzijds, en van extreem-rechtse belangen anderzijds : dit onder éénzelfde anticommunistische noemer. Verschillende bladzijden zijn gewijd aan de koude oorlogsperiode.

G.P.

Nagekomen :

N. BAL, *De clandestiene pers in Vlaanderen 1940-44*, BRT, Brussel, 1991.

Na een korte inleiding van de auteur, zelf een van de pioniers van de clandestiene pers, stelt deze een uitgebreide keuze voor van wat Vlaanderen aan clandestiene publicaties te bieden had. Een mooi kijkboek dat onberispelijke fac-similes bevat van de belangrijkste "verboden pers", wapen in de clandestiene oorlog.

D.M.

G I F T E N

In deze rubriek de lijst van allen die een gift - boeken, kranten, brochures, documenten... - aan het Centrum deden. Aan allen hartelijk dank !

A. BOEKEN, PERIODIEKEN, BROCHURES

ARCHIEF EN DOCUMENTATIECENTRUM VOOR HET VLAAMS-NATIONALISME; Marcel BELGEONNE; J. BLANK; Jean BOURGUET; P. BUCH; Jean-Léon CHARLES; Alain COLIGNON; A. DANTOING; Eddy DE BRUYNE; Adelson DEHON; J. DEMEFFE; Luc DEQUIDT; Henri de PINCHART; Ph. DESTATTE; Milan S. DURICA; M. FRANCKSON; Louis GENTY; José GOTOVITCH; Lisette HOOGSTEYNS; H. JONGBLOED; G. LAMBRETTE; J. LIBOTTON; MARIUS LOUCHE; Dirk LUYTEN; Roger MACHIELSEN; F. MAERTEN; D. MARTIN; Henri MASSON; W. MEYERS; G. MICHOTTE; Jean MILITIS; MUSEE GAUMAIS; Georges PAULUS; W. PAUWELS; R. PEETERS; Agnès PETERSON; A. REUTER; RIJKSINSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE AMSTERDAM; M. ROELANDTS; Trees SEAUX-SOLOMANIUK; Albert SEGERS; C. SOMERHAUSEN; W. SZAFRAN; Roger THIRION; A. VANDERSCHULDEN; VAN HOUTTE; Frederik VAN ROSSUM; J. VANWELKENHUYZEN; E. VERHOEYEN, Pol WALHAIN; WARMBRUN; F. WINDELS-ROSART.

B. DOKUMENTEN, ARCHIEVEN

A. ASSELOOS, C. BILLEN; V. BILLIET; BERLIN DOCUMENT CENTER; F. BORGNIE; D. BORREMANS; J. BOURGUET; R. CERF; H. CLOSE; A. DANTOING, E. DE BRUYNE; L. DE GEYTER; DELVAUX DE FENFFE; T.P. DE PAUW; H. de PINCHART; Marie DE SADELEER; N. ERAUW; FONDATION RENARD; FREIE UNIVERSITÄT BERLIN; H. ELIAS; J. GOTOVITCH; V. HANSSENS; HUYBRECHTS; INSTITUT D'HISTOIRE OUVRIERE, ECONOMIQUE ET SOCIALE, LIEGE; INSTITUT M. RENARD; V. JANSSENS; H. JONGBLOED; J. KOENIG; L. LEVAUX; M. LOGNOUL; M. LOUCHE; G. LOUPPE; V. MALBECQ; Victor MARQUET; Georges MARTIN; W. MEYERS; MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID; C. OLIVIER; G. PAULUS; PERRONE; Achille RELY; RTBF CHARLEROI; K. SCHAECHTER; J. SIMONS; ULB, ARCHIVES; UNION DES PP LIEGE; R. VAN DOORSLAER; R. VAN EENOO; M. VAN HOVE; H. VAN NERUM; H. VARENNE-BAETSLE; E. VERHOEYEN, A. WIBAIL; J. WYNANTS.

C. DAGBOEKEN, MANUSCRIPTEN

R. ANCIAUX; Camille BOULET; A. DE JONGHE; A. DUBOIS; A. DUCHESNE; EYNS; B. JANSSENS DE BISTHOVEN; J. LABE-DUPONT; P. LEVY; A. MAERTENS; NATIONALE FEDERATIE VAN OUD-OORLOGSVRIJWILLIGERS, KORTRIJK; OLIVIER; R. VAN NEROM; H. VAN NERUM; VAN WEYMERSCH; J. WYNANTS.

Nagekomen

José GOTOVITCH

Publikaties :

- I.s.m. J. Gerard-Libois, *Léopold III de l'an 40 à l'effacement*, Bruxelles, Pol. His., Bruxelles, 1991.

Voordrachten :

- *The Holocaust as the hoax of the twentieth century*, Pitzer College, Claremont (CA) U.S.A., 3 april 1991 : *French revisionism and its reverberations*.
- Deuxième colloque historique belgo-soviétique, Brussel 22-26 mai 1991: *Les formes de la résistance en Belgique*.
- Studiedag "Les luttes des mineurs de 1940 à 1944", Association Mai-juin 41, Harnes (Pas de Calais), 1-2 juni 1991: *La grève de mai 1941 en Belgique*.
- Centenaire Jules Humbert-Droz. Colloque sur l'internationale Communiste, La Chaux de Fonds, 25-28 september 1991: *Les organisations "de masse" de l'I.C. en Belgique : S.O.I., S.R.I., Profintern*.

Alain COLIGNON

Publikaties :

In *Jours de Guerre*, n° 4 :

- *Le pèlerin de Bethléem*, pp. 53-63.
- *Ordre de rejoindre : les "16-35 ans"*, pp. 103-113.

In *L'Instant*, n° 39, 5 juin 1991:

- *L'Extrême-droite en Belgique 1919-1989*, pp. 5-12.

Radio-TV :

RTBF-Mons (Série "Jours de guerre") :

- 11.3.1991 : La presse censurée
- 2.4.1991 : Le Marché Noir et les problèmes de ravitaillement
- 13.6.1991 : La presse clandestine
- 8.8.1991 : les premiers attentats contre les collaborateurs.
- 3.6.1991 : Interview RTBF (J.T.) : *Dommage de guerre infligés à l'Allemagne*.

Alain DANTOING

Radio-TV :

- Interview JT2 RTBF door Paul Germain over La *"collaboration" du cardinal*, 10-VII-1991.

Redaktiesekretariaat : Dirk MARTIN

De redactie van deze aflevering werd afgesloten op 30/09/1991

Bladschikking en tikwerk : Nicole MEGANCK

Offsetdrukwerk : André FLAMEE

ISSN 0772-1196